ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР.

№ 75 (1609) | Пятніца, 22 верасня 1961 года | Цана 4 кап.

ЧЫТАЙЦЕ НАШАЙ ГАЗЕТЫ:

Ў СЁННЯШНІМ НУМАРЫ

У НОВЫМ СЕЗОНЕ—ДА НОВЫХ ТВОРЧЫХ УЗЛЁТАЎ

Адкрываюцца заслоны тэатраў

Праект Праграмы Камуністычнай партыі Савецкага Саюза раскрывае велічныя перспектывы развіцця прафесіянальнага мастацтва, ставіць перад ім складаныя, але пачэсныя задачы. Ацэньваючы дзейнасць творчай інтэлігенцыі, М. С. Хрушчоў у артыкуле «Да новых поспехаў літаратуры і мастацтва» гаворыць, што работнікі літаратуры і мастацтва заўсёды былі і з'яўляюцца вернымі памочнікамі Камуністычнай партыі ва ўсіх яе справах. Значэнне іх творчай дзейнасці асабліва ўзрастае ў наш час, калі камуністычнае выхаванне працоўных, фармаванне новага чалавека стала адной з самых надзённых задач партыі.

Сіла савецкага мастацтва ў яго блізкасці да народа, у жыццёвай праўдзе, у развіцці рэалістычных традыцый. Праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне багацця і шматграннасці сацыялістычнай рэчаіснасці — вось галоўны напрамак нашага мастацтва.

Быць сёння на галоўным напрамку — гэта значыць перш за ўсё натхнённа ствараць вобразы станоўчых герояў, будаўнікоў камуністычнага грамадства, простых і прывабных у сваёй сціпласці савецкіх людзей. Гэтыя вобразы павінны займаць цэнтральнае месца і ў нашых кнігах, і на палотнах мастакоў, і ў кінафільмах, і на тэатральнай сцэне.

Адметнай рысай мінулага тэатральнага сезона і было якраз імкненне нашых тэатраў ставіць у першую чаргу сучасную п'есу. Тэатры рэспублікі паставілі такія спектаклі, як «Лявоніха на арбіце», «Твой светлы шлях», «Выгнанне блудніцы», «Заводскія хлопцы», «Акіян», «Дзяўчына з вяснушкамі», «Іркуцкая гісторыя», «Усё застаецца людзям», «Салдаты».

Аднак нельга сказаць, што гэтыя спектаклі вырашылі задачу стварэння станоўчага вобраза. Глядач патрабуе больш глыбокага раскрыцця светапогляду, жыццеадчування нашага сучасніка. Таму ў новым сезоне трэба настойліва працягваць творчыя пошукі, удасканальваць майстэрства акцёраў і рэжысуры.

Зразумела, што рэпертуар тэатраў павінен быць разнастайным. У мінулым сезоне поруч з сучаснымі спектаклямі гледачы ўбачылі «Венецыянскіх блізнят», «Утаймаванне непакорнай», «Зімнюю казку», «Авадзень», «Востраў Афрадзіты», «Анну Карэніну». Усе яны пастаўлены з высокай мерай патрабавальнасці і таму карысталіся заслужаным поспехам у гледачоў.

Аднак былі спектаклі, якія не рабілі гонару тэатрам. Маецца на ўвазе «Драпежніца» (Магілёў), «Без віны вінаватыя» (Гродна), «Пасля разлукі» (Гомель). У гэтых спектаклях рэжысура не праявіла неабходнай патрабавальнасці і густу, не стварыла моцных акцёрскіх ансамбляў. З'яўленне такіх і падобных ім спектакляў сведчыць пра тое, што ў асобных тэатральных калектывах адсутнічае прынцыповая творчая крытыка і самакрытыка.

Трэба спадзявацца, што ў новым сезоне патрабавальнасць да якасці пастановак стане неад'емнай умовай далейшай працы ўсіх тэатраў. Дасягнуць новых вышынь можна толькі пераадольваючы рамесніцтва, інертнасць і руціну.

У канцы мінулага сезона многія тэатры падрыхтавалі свае новыя спектаклі. Яны былі праверяны на гледачах, творча ўмацаваны, і новы сезон адкрыўся, напрыклад, у мінскіх тэатрах спелымі і закончанымі пастаноўкамі («Лявоніха на арбіце», «Акіян», «Авадзень»).

Тэатральныя калектывы пасля адпачынку адразу ж узялі добры тэмп у падрыхтоўцы новых спектакляў. Тэатр імя Янкі Купалы выпусціў прэм'еру «Любоў, Надзея, Вера...» П. Васілеўскага і рыхтуе новы спектакль «Гаспадар» па п'есе І. Собалева. Рускі тэатр днямі пакажа прэм'еру «Провады белых начэй» В. Пановай і адначасова працуе над пастаноўкай «Выгнання блудніцы» І. Шамякіна, якую мяркуе выпусціць да XXII з'езду КПСС.

Тэатр оперы і балета рыхтуе сучасны балет «Мара» кампазітара Я. Глебава. Тэатр юнага гледача неўзабаве выпускае спектакль па п'есе І. Козела «Канчане — суседзі мае». Тэатр імя Якуба Коласа адкрые свой сезон у Віцебску прэм'ерай «Гербавая пячатка» па п'есе А. Гутковіча і Ф. Казоўскай і да XXII з'езда партыі падрыхтуе інсцэніроўку рамана І. Шамякіна «Крыніцы».

Тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі (Брэст) пакажа дзве прэм'еры: «Фараон» па сучаснай п'есе ўкраінскага драматурга А. Каламійца і інсцэніроўку рамана Дэвідсона «У сэрцы Афрыкі».

Магілёўскі тэатр рыхтуе «Лявоніху на арбіце» А. Макаёнка, Гомельскі — «Акіян» А. Штэйна, Гродзенскі — «Яблыка разладу» А. Бірукова, Бабруйскі — «Антэй» М. Заруднага. Тэатр лялек — сучасную казку І. Маісеевай «Чароўны аловак». Не забыта і класіка. Купалаўцы ставяць «Жывы труп» Л. Талстога, Рускі тэатр імя Горкага ўключыў у свой рэпертуар «Беспасажніцу» А. Астроўскага.

Ёсць падставы меркаваць, што новы сезон пазнаёміць нашага гледача з цікавымі творамі беларускай, рускай, украінскай драматургіі, з лепшымі класічнымі п'есамі і прагрэсіўнымі п'есамі замежных аўтараў.

Будуць, магчыма, і яркія рэжысёрскія і акцёрскія работы, з'явяцца новыя імёны маладых выканаўцаў.

Гледачы чакаюць і спадзяюцца, што ў новым сезоне тэатры рэспублікі парадуюць новымі поспехамі і ўдачамі.

НА РУБЯЖАХ СЯМІГОДКІ

ЧАЛАВЕК ПРЫГОЖАЙ ДУШЫ

Ткачыха Віцебскага дыванновага камбіната Галіна Фільчанка не зрабіла ніякіх подзвігаў. Яна сціплая працаўніца. Але сяброўкі па цэху надзвычай паважаюць яе. Галіну любяць за спакойны характар, добрасумленную працу. Маладая работніца сістэматычна перавыконвае вытворчыя планы. Дываны, вытканыя яе рукамі, толькі выдатнай якасці.

На здымку: ткачыха Галіна Фільчанка.

Фота С. КАПЕЛЬКІ. (БЕЛТА).

Падзеі Факты Навіны

Слуцкі райком партыі і раённае аддзяленне Таварыства па пашырэнню палітычных і навуковых ведаў арганізавалі чытанне цыклу лекцый аб праекце Праграмы КПСС.

У раёне сотні лектараў растлумачваюць гістарычны дакумент. У прапагандзе праекта Праграмы ўдзельнічаюць больш чым 2.500 агітатараў.

Шырока выкарыстоўваюцца і сродкі нагляднай агітацыі. У клубах, бібліятэках, чырвоных кутках адкрываюцца выстаўкі літаратуры, фотавітрыны, прысвечаныя праекту Праграмы партыі.

Растлумачваючы перадз'ездаўскія дакументы, партыйныя арганізацыі раёна мабілізуюць працаўнікоў палёў на дастойную сустрэчу XXII з'езда КПСС.

БЕЛТА.

У Аршанскім раёне з лепшых удзельнікаў мастацкай самадзейнасці створана 16 пастаянна дзеючых агітацыйна-мастацкіх брыгад пры сельскіх клубах. Звыш 60 канцэртаў дала сёлета брыгада Аршанскага раённага Дома культуры. Трухаўская сельская агітбрыгада выступіла з канцэртамі ў калгасах «Шлях Саветаў», «Чырвоная Беларусь», «Камінтэрн», «Маяк камуны» і інш. Удзельнікі мастацкай самадзейнасці Аршанскага ільнокамбіната выступілі на тэкстыльнай фабрыцы «Днепр», мясакамбінаце, у калгасах імя Куйбышава і «Ленінскі заклік».

А. АТАМАНЮК.

Калектыў мастацкай самадзейнасці Сіняўскага сельскага Дома культуры Клецкага раёна выступіў перад працаўнікамі калгасаў «Запаветы Ільіча», «Шлях да камунізма», «Праўда». Самадзейныя артысты выязджалі ў Нясвіжскі, Капыльскі, Ляхавіцкі і Ганцавіцкі раёны. Да абласнога агляду мастацкіх агітбрыгад, якія прысвячаецца XXII з'езду КПСС, яны падрыхтавалі новую праграму «Мы славім працу». Драматычны калектыў выступіць з вадэвілем.

Ул. ДЗІКЕВІЧ.

Часта наведвае калгаснікаў раёна калектыў мастацкай самадзейнасці Рэчыцкага гарадскога Дома культуры. Нядаўна калектыў агітбрыгады выступіў з канцэртамі ў вёсках Маладушша і Лясное. У яго праграме беларускія народныя песні і танцы, танцы народаў братніх рэспублік.

І. САВІЦКІ.

У РЭПЕРТУАРЫ— СУЧАСНАЯ МУЗЫКА

Беларуская дзяржаўная філармонія паслязаўтра пачынае новы канцэртны сезон. Што найбольш значнае і цікавае абяцае ён аматарам музычнага мастацтва, якія новыя творы савецкіх і рускіх кампазітараў-класікаў, а таксама зарубежных аўтараў прагучаць на эстрадзе? Пра гэта наш карэспандэнт папрасіў расказаць галоўнага дырыжора сімфанічнага аркестра, заслужанага артыста рэспублікі В. Дуброўскага.

— Выбар новага рэпертуару для выступлення нашага калектыву ў чарговым сезоне, — сказаў ён, — быў падказаны і вызначаны тым незвычайным творчым уздымам, які ахапіў у дні падрыхтоўкі да XXII з'езда КПСС усіх савецкіх людзей, незалежна ад іх прафесіі і прызвання ў жыцці. Мы стараліся ўключыць у праграмы будучых канцэртаў як мага больш твораў на сучасныя тэмы і аб гераічным мінулым Савецкай Радзімы.

Ужо ў першым канцэрце на адкрыцці сезона мінчане змогуць пазнаёміцца з двума новымі творамі беларускіх кампазітараў — «Святочнай уверцюрай» А. Багатырова і «Урачыстай уверцюрай» Я. Глебава. Гэтыя творы, напісаныя да партыйнага з'езда, раскрываюць у музычных вобразах багаты інтэлектуальны свет савецкага чалавека, яго ўпэўненыя крокі да зззяючых вяршынь камунізма. Апрача гэтага, на першым музычным вечары будуць выкананы адзінаццатая сімфонія «1905 год» Д. Шастаковіча і Першы фартэпіянны канцэрт П. Чайкоўскага (пры ўдзеле саліста — народнага артыста РСФСР П. Серабракова).

Сімфанічны аркестр прыме ўдзел у Дэкадзе тэатральнага і музычнага мастацтва, якая адбудзецца ў рэспубліцы напярэдадні XXII з'езда нашай партыі. Гэтая значная падзея ў культурным жыцці Беларусі абавязвае нас пашырыць рэпертуар аркестра перш за ўсё за лік сучаснай нацыянальнай музыкі і буйных палотнаў савецкіх кампазітараў.

Мінчане пачуюць у новай рэдакцыі сімфанічную паэму «Партызанская быль» Ул. Алоўнікава, «Сімфанічную сюіту» Г. Вагнера, «Партызанскую» сімфонію Я. Глебава, Сёмую сімфонію С. Пракоф'ева, «Патэтычную араторыю» С. Свірыдава, Пятую сімфонію Д. Шастаковіча.

У новым сезоне будзе выканан рад сімфанічных твораў, якія раней наогул не гучалі ў канцэртных залах Мінска. Гэта — творы зарубежных аўтараў — Гайдна, Брукнера, Баха, Р. Штрауса і кампазітараў братніх савецкіх рэспублік — Украіны, Арменіі, Латвіі.

Разам з сімфанічным аркестрам у канцэртах выступяць вядомыя салісты-інструменталісты Савецкага Саюза і зарубежных краін. Так, на гастролі ў Мінск чакаецца прыезд піяністаў Ю. Брушкова, Т. Гусевай, піяніста з Бразіліі Эстрэла, скрыпача В. Клімава, югаслаўскага дырыжора С. Хубат і іншых музыкантаў.

В. Дуброўскі расказаў таксама пра тое, што па вопыту мінулага года Беларуская філармонія выпускае ў сёлетнім сезоне абанемент з сямі канцэртаў, у якіх будуць выкананы дзевяць сімфоній Бетховена і яго пяць канцэртаў для фартэпіяна з аркестрам. Вечары бетховенскай музыкі будуць праходзіць у Доме афіцэраў па панядзелках адзін раз у месяц. Адкрыецца таксама агульнагарадскі музычны лекторый.

У заключэнне гутаркі дырыжор сказаў:

— Нядаўна нашаму аркестру прысвоена званне «Дзяржаўны сімфанічны аркестр Беларускай ССР». Гэта абавязвае музычны калектыў працаваць яшчэ лепш, старанна рыхтаваць кожны нумар праграмы.

ПЕРАД АДКАЗНАЙ СУСТРЭЧАЙ

Гутарка з мастацкім кіраўніком Беларускага цыркавога калектыву А. Шагам

— Сёлетні цыркавы сезон у сталіцы Беларусі,—сказаў А. Шаг,— наш калектыў пачынае ў гістарычныя дні ўсенароднай падрыхтоўкі да XXII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і XXV з'езда Кампартыі Беларусі. Гэтым знамянальным падзеям у жыцці краіны і рэспублікі мы прысвяцілі новую вялікую праграму «Бывайце здаровы», над якой напружана, з сапраўдным творчым натхненнем працавалі ўсе артысты Беларускага цырка. Гэтую праграму наш калектыў рыхтаваў у творчай садружнасці з Цэнтральнай студыяй цыркавога мастацтва. Аўтары сцэнарыя Д. Вурас, А. Шаг, рэжысёр А. Галь, мастак-афармніцель Ус. Сахноўскі, кампазітары Б. Райскі, А. Норчанка.

Праграма пачынаецца з парада-пралога, у якім прымаюць удзел усе артысты.

У першым аддзяленні 14 разнастайных арыгінальных нумароў. Тут выступаюць музычныя эксцэнтрыкі артысты Атліванік, паказваецца палёт пад купалам цырка пад кіраўніцтвам А. Вязава і іншыя нумары.

Другое аддзяленне праграмы складае вялікі камедыйны атракцыён «Ілюзійная мініяцюра». У гэтым атракцыёне сродкамі цыркавога мастацтва ўслаўляецца веліч і грандыёзныя дасягненні нашай краіны, працоўныя подзвігі і духоўная прыгажосць будаўнікоў новага жыцця, а таксама бязлітасна высмейваюцца мяшчанства, бюракратызм, дармаедства.

Заканчваецца прадстаўленне эпілогам, які пераходзіць у апафеоз.

У Беларускім цыркавым калектыве асноўнае месца займае творчая моладзь — выпускнікі Цэнтральнай студыі цыркавога мастацтва. Гэта комік-парадыст Валерый Колабаў, музычная пяцёрка пад кіраўніцтвам Фёдара Аляксеева, вышэйшая школа верхавой язды —артысты Гертруда і Святаслаў Дэмашы, жанглёры пад кіраўніцтвам Мікалая Польдзі і інш.

Мы працуем і над стварэннем другой новай праграмы. Упершыню сярод цыркавых калектываў краіны наш цырк зможа адначасова паказваць дзве зусім розныя цыркавыя праграмы.

ШЧАСЦЕ МАСТАКА

Незвычайным шчасцем поўніцца сэрца народнага артыста СССР Барыса Віктаравіча Платонава ў сёлетнюю залатую восень. Ён выбраны дэлегатам XXII гістарычнага з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Разам з лепшымі сынамі Ленінскай партыі ён будзе галасаваць за новую Праграму і новы Статут КПСС.

Усім сваім слаўным жыццём таленавітага майстра беларускай сцэны, сапраўднага мастака-грамадзяніна заслужыў Б. Платонаў такое давер'е.

Народны артыст заўсёды знаходзіцца на баявой партыйнай пазіцыі ў сцэнічным мастацтве,— і не толькі калі яго героі — нашы сучаснікі, але і ў вобразах класічнага рэпертуару, хоць яго мары і душэўнае імкненне з асаблівай глыбінёй праяўляюцца ў спектаклях, у якіх дзейнічаюць савецкія людзі.

З'яўляючыся акцёрам шырокага дыяпазону, выступаючы ў трагедыі, драме, камедыі і вадэвілі, Б. Платонаў ніколі не губляе адчування «жыцця чалавечага духу» ў вобразе. У лепшых ролях Б. Платонава, якія асабліва запомніліся гледачам, з'яднаны паэтычная прастата з сацыяльнай і жыццёвай праўдай. Палымяны прыхільнік рэалістычнай праўды, вораг фармалістычных выкрутасаў, эстэцкага крыўляння і бяскрылай вонкавай акцёрскай тэхнікі, Б. Платонаў ніколі не сыходзіць на вузкую сцежку рамесніцкай, дробнай «праўдачкі».

Артыст валодае найбагацейшай акцёрскай палітрай. Ён тонка адчувае музычную гармонію спектакля, яго рытміку, пластыку і графіку мізансцэн. Галоўнымі мастацкімі сродкамі Платонава заўсёды з'яўляюцца ўсхваляваная думка, жывая гарачая эмоцыя, паглыблены псіхалагізм. Творчы прынцып артыста — «максімум унутранага, мінімум вонкавага».

Як палымяны партыйны мастак Платонаў ніколі не бывае інертным, абыякавым на сцэне. Ён не дазваляе сабе раскошы спачывання на лаўрах раней здабытай славы. У кожным новым творы артыст шукае шляхі найбольш дасканалага яго сцэнічнага ўвасаблення.

Вельмі складаная праблема з'яднання таленту выдатнага артыста з усім ансамблем спектакля вырашаецца майстрам тактоўна, з уласцівай яму сціпласцю і мастацкай чуласцю. Класічны прыклад гэтаму — выступленне Б. Платонава ў галоўнай ролі спектакля «Канстанцін Заслонаў» Народнага тэатра Аршанскага клуба чыгуначнікаў. Іменна, дзякуючы гэтым якасцям артыста, ансамблевасць самадзейнай пастаноўкі не толькі не пагоршылася ў выніку выступлення ў спектаклі Платонава, а, наадварот, яшчэ больш умацавалася. Прафесіянальны артыст не імкнуўся прыладзіцца да аматараў, а, запаліўшы ў іх сэрцах агонь творчага натхнення, дапамог узняць мастацкую культуру самадзейнага спектакля.

Саліруючы ў спектаклях «Трэцяя патэтычная», «Крамлёўскія куранты», «Канстанцін Заслонаў», «Ліса і вінаград», Б. Платонаў нідзе не спрабуе сваю яркую творчую індывідуальнасць супрацьпаставіць усяму «сімфанічнаму аркестру» спектакля.

Вядома, што майстэрства пераўвасаблення з'яўляецца адной з галоўных адзнак выдатнага таленту.

Пераўвасабляцца, на думку А. Папова, гэта ўмець перажываць ролю штодзённа, на кожным спектаклі адчуваць сённяшняга гледача, ацэньваць «прапануемыя акалічнасці» п'есы з пазіцыі пражытага дня; г. зн. творча імправізаваць ва ўмовах самай дакладнай і строга ўстаноўленай партытуры спектакля.

Такія цэнтральныя вобразы ў рэпертуары Б. Платонава, як Ленін, Заслонаў, Эзоп, не старэюць, не трацяць глыбіні думкі і прывабнасці. Яны няспынна ўзбагачаюцца іменна дзякуючы выключнаму майстэрству пераўвасаблення артыста, якое з'яднана з яго партыйнай страснасцю.

Б. Платонаў заўсёды адчувае біццё пульсу краіны, пафас яе творчай працы. І высокае пачуццё адказнасці перад народам ніколі не пакідае яго. Кожны новы выхад у спектаклі, у якім артыст нават даўно ўдзельнічае, ператвараецца для яго ў экзамен перад гледачом. Нястомна ўзбагачае майстар сцэнічныя вобразы новымі рысамі, нюансамі, акцэнтамі.

Б. Платонаў дамагаецца высокай інтэлектуальнасці герояў-сучаснікаў, іх акрылёнасці высакароднымі ідэаламі партыі.

Ёсць такая чалавечая рыса ў артыста, якая вельмі станоўча адбіваецца на яго мастацкай творчасці, — гэта незвычайная сціпласць, адсутнасць штучнай, паказной тэатральнасці, што дапамагае яму паглыбляцца ва ўнутраны свет героя, у яго драматычныя перажыванні, абараніцца ад захаплення вонкава выйгрышнымі сцэнічнымі сітуацыямі.

Параўнальна нядаўна здзейснілася вялікая мара артыста — стварыць вобраз Уладзіміра Ільіча Леніна. Выступленне Б. Платонава ў спектаклі «Трэцяя патэтычная» паказала, што ён паставіўся да здзяйснення сваёй мары з пачуццём выключнай адказнасці.

Ленін у выкананні Б. Платонава — найчалавечнейшы чалавек, геніяльны і просты, мудры і суровы, акрылены высакароднымі ідэаламі камунізма і шчодрай любоўю да народа. Артыст не імкнецца да дакладнага перайманця вонкавых рыс Леніна — яго жэстаў, мімікі, гаворкі, хады. Творчая думка артыста, яго галоўны клопат перш-наперш накіраваны на перадачу выключнай інтэлектуальнасці заснавальніка Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, на раскрыццё яго філасофіі, камуністычных ідэй. Жывыя, гарачыя эмоцыі Ільіча, яго незвычайная прывабнасць успрымаюцца розумам і сэрцам ва ўсёй іх выключнай шчырасці.

З такой жа стрыманасцю і скупасцю вонкавага малюнка ролі перададзена і ленінская рэвалюцыйная рамантыка, яго натхнёная, крылатая фантазія, дасканалае ўмельства глыбока зазірнуць у светлую будучыню Радзімы.

Калісьці Радэн на запытанне, якім чынам ён дасягае дасканаласці майстэрства, адказаў, што бярэ глыбу мармуру і «адсякае ад яе ўсё лішняе». Умельства «адсякаць усё лішняе» — адменная ўласцівасць майстэрства Б. Платонава.

У творчай біяграфіі Б. Платонава велізарнае значэнне набыў вобраз Канстанціна Заслонава. Лепка гэтага характару філігранная і дасканалая. Заслонаў — жывы герой, з гарачымі эмоцыямі і неспакойнымі думкамі. Дзякуючы арганічнай злітнасці драматургіі А. Маўзона, рэжысуры К. Саннікава і акцёрскага мастацтва Б. Платонава ён стаў класічным на беларускай сцэне. І не будзе крыўдным для таленавітых аўтара п'есы і рэжысёра, калі мы скажам, што ў першую чаргу Б. Платонаў — віноўнік такой шырокай папулярнасці іх сцэнічнага твора ў савецкіх гледачоў.

Платонаўскі Заслонаў на ўсё жыццё застанецца ў сэрцы і свядомасці кожнага, хто хоць раз бачыў яго на сцэне. Сціплая акцёрская манера (адсечана ўсё лішняе) з'яднана ў вобразе са строгай прынцыповасцю і страснасцю партыйнага мастака.

За вонкавай стрыманасцю канспіратара-падпольшчыка, за яго вымушанай маскіроўкай мы ўвесь час адчуваем гарачае сэрца савецкага патрыёта.

Артыст нідзе не збіваецца на танныя сентыменты і ніколі не «ірве страсць на кавалкі», нават у самых вострых сітуацыях, у якія трапляе яго герой. Мы не адчуваем душэўнага адзіноцтва Заслонава — Платонава, бо ён заўсёды сагрэты цёплай любоўю да Радзімы, непахіснай верай у вялікую справу, якой аддае сваё жыццё. Кожны рух, жэст, выраз твару і вачэй артыста нібы напоўнены сурова ўрачыстай бетховенскай музыкай, бездакорным пачуццём рытму, пластыкі і графікі мізансцэн.

Пачуццё мастака-камуніста выяўляе Платонаў і ў вобразе Эзопа.

Перад намі жахлівая постаць знявечанага, з выгляду страшэнна непрыгожага чалавека. Але якая выключная вастрыня думкі ў яго, якое гнеўнае, палымянае слова ў спалучэнні з незвычайнай душэўнай прывабнасцю. У платонаўскім тлумачэнні мы выразна адчуваем тэму вобраза, думку, што не целам прыгожы чалавек, а эмоцыямі, шчырай любоўю да людзей.

Ён вельмі сучасны сваімі думкамі, гэты старажытны мудры філосаф, а яго крытыка трапна б'е ў чорнае сэрца імперыялістычных вылюдкаў.

У вобразе Эзопа асабліва глыбока прыкметна вялікая сіла трагічнага тэмпераменту Б. Платонава. Толькі артыст выключнай прынцыповасці і найвышэйшага класа майстэрства здольны на такі творчы подзвіг, які Платонаў здзейсніў у ролі Эзопа.

Б. Платонава мы любім не толькі як творцу станоўчых вобразаў. З такой жа партыйнай страснасцю, з якой ён сцвярджае цудоўнае ў нашым жыцці, артыст асуджае ў сцэнічных вобразах агідныя рысы ў псіхалогіі людзей. Ён не захапляецца лёгкадумным смехам, а з пачуццём гнеўнага сатырыка выкрывае адмоўныя заганныя рысы героя.

Са знішчальнай сатырычнай вастрынёй раскрывае Б. Платонаў амаральнае, антыпартыйнае аблічча Зёлкіна («Хто смяецца апошнім»), агідны твар фашысцкага паслугача, здрадніка Мігуцкага («З народам»), паразітычны характар Лявона («Лявоніха на арбіце»).

І ў гэтых вобразах артыст застаецца верным свайму эстэтычнаму густу, рэалістычнай творчай манеры, і тут ён паказаў выдатнае майстэрства пераўвасаблення.

Баявую партыйную пазіцыю займае Платонаў і ў вобразах рускай і беларускай класікі.

Яго Нязнамаў («Без віны вінаватыя»)—не пакрыўджаны лёсам сірата, а шчыры сэрцам юнак, які гнеўна асуджае гнілую мараль буржуазнага грамадства, мяшчанства і сябелюбства.

У вобразе Пятра («Апошнія») Б. Платонаў зацікавіўся не толькі душэўнай траўмай героя, яго маральным калецтвам. Артыст акцэнтаваў у вобразе Пятра яго душэўны пратэст супраць сацыяльнай несправядлівасці, дзікунскага свавольства і жорсткасці паліцэйска-бюракратычнага царскага рэжыму.

З такой жа прынцыповасцю і страснасцю паглыбляецца артыст у псіхалагічныя рысы нікчэмнага і фанабэрлівага, пыхлівага і прыдуркаватага пана Адольфа Быкоўскага («Паўлінка»).

Надзьмуты твар, недарэчная камізэлька, старамодны парасон, смешная шляхецкая шапка, вялізныя галошы, дзівакаватая манера танца — гэта не проста трапныя мастацкія дэталі вонкавага партрэта камедыйнага героя, а арганічныя элементы яго характару. Яны дзейсна дапамагаюць сатырычнаму выкрыццю і асмяянню фанабэрлівага шляхцюка. Адольф Быкоўскі Б. Платонава— выразны індывідуальны сатырычны партрэт і разам з тым сацыяльны тып, характар хцівага юрліўца.

Незвычайна шырокі творчы дыяпазон артыста — сведчанне шматграннасці яго таленту, сталасці камуністычнага светапогляду, мастацкай культуры. Створаныя Б. Платонавым характары ўвайшлі ў залаты фонд сацыялістычнага мастацтва Савецкай Беларусі і ўсёй савецкай культуры.

Верны сын ленінскай партыі, мастацкі кіраўнік Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і вядучы артыст гэтага тэатра, Барыс Платонаў у сваёй творчай дзейнасці заўсёды звяртаецца да невычэрпных крыніц народнага мастацтва, да неўміручых марксісцка-ленінскіх ідэй.

М. МОДЭЛЬ.

У КНІГУ ГОНАРУ

Днямі калегія Міністэрства культуры БССР і прэзідыум БРК прафсаюза работнікаў культуры пастанавілі занесці ў Кнігу гонару лепшых кінамеханікаў рэспублікі, якія ў спаборніцтве за дастойную сустрэчу XXII з'езда КПСС датэрмінова выканалі гадавыя планы кінаабслугоўвання насельніцтва.

У Кнігу гонару занесены: кінамеханікі В. Ігнаценка, А. Мацвеенка, А. Гарбузоў, М. Адамаў, В. Панфіловіч, І. Ягораў і матарыст Б. Мошчанка (Магілёўскі раён), кінамеханікі Я. Панцялееў, Ул. Леўчанка, М. Патапенка (Касцюковіцкі раён), В. Палянскі (Гарадоцкі раён), А. Ільін (Мсціслаўскі раён), В. Смаргуноў (Горацкі раён) і А. Савельеў (Шклоўскі раён).

ПАТРЭБНА ДАПАМОГА, А НЕ ЗАМІЛАВАННЕ

Самадзейнасць? Так. Але НА ПРАФЕСІЯНАЛЬНЫМ УЗРОЎНІ

В АУМОВАХ пераходу ад сацыялізма да камунізма, як адзначаецца ў праекце Праграмы КПСС, атрымаюць самае шырокае развіццё ўсе формы народнай творчасці. Рост сеткі культурна-асветных устаноў дасць яшчэ большую магчымасць нашаму народу задавальняць свае культурныя патрэбы, займацца вялікай і любімай справай — мастацтвам.

Самадзейная харавая капэла, народны сімфанічны аркестр, ансамбль песні і танца — у нашы дні ўжо не навіна. Усё большую колькасць аматараў тэатральнага мастацтва згуртоўваюць вакол сябе народныя тэатры. Ліцейшчык Віктар Абалонкін, майстар цэха Рыгор Яфімаў, калгасніца Яўгенія Бокшыц — артысты народнага тэатра. Як гэта сугучна часу! Вось яно, тое новае, што нарадзіла наша эпоха, што глыбокімі карэннямі ўвайшло ў наша жыццё.

Шырокае развіццё атрымала ў нас у рэспубліцы тэатральная самадзейнасць. У абласцях, у раённых цэнтрах, калгасах і саўгасах ёсць творча цікавыя калектывы, якім пад сілу паставіць складаны многаактовы спектакль. У рэспубліцы цяпер 19 народных тэатраў. Як і прафесіянальныя калектывы яны з'яўляюцца памочнікамі партыі ў справе ідэалагічнага выхавання мас.

Да XXII з'езда роднай Камуністычнай партыі народныя тэатры рыхтуюць спектаклі на надзённыя, хвалюючыя тэмы.

Слонімскі народны тэатр (рэжысёр М. Фрыдман) паставіў яркі сучасны спектакль «Выгнанне блудніцы». Працоўныя Слоніма палюбілі свой самадзейны тэатр і кожную яго творчую ўдачу або няўдачу перажываюць як нешта асабістае. Спектаклі слонімцаў, як правіла, праходзяць пры перапоўненай зале. Гледачы актыўна рэагуюць на ўсё, што адбываецца на сцэнічных падмостках. «Гэта наш тэатр, нашы акцёры», — з гонарам гавораць яны.

Цікавы спектакль падрыхтавалі артысты Народнага тэатра Магілёўскага клуба чыгуначнікаў (рэжысёр Ул. Бараноўскі). П'еса В. Лаўрэнцьева «Дзеля сваіх блізкіх» прыцягнула да сябе ўвагу самадзейных артыстаў перш за ўсё тым, што яна востра ўзнімае многія пытанні жыцця калгаснай вёскі. Рэжысёр зразумеў асноўную ідэю п'есы. У спектаклі шмат цікавых акцёрскіх работ.

Народны тэатр Баранавіцкага гарадскога Дома культуры (рэжысёр М. Счансновіч) паставіў складаную п'есу М. Пагодзіна «Кветкі жывыя». На жаль, намаганні калектыву стварыць хвалюючы спектакль пакуль што не ўвянчаліся поспехам.

П'есы А. Макаёнка «Лявоніха на арбіце» і «Выбачайце, калі ласка!» спадабаліся самадзейным выканаўцам. Яны з поспехам прайшлі ў Мазырскім, Ашмянскім, Рэчыцкім народных тэатрах і ў самадзейным тэатры Мінскага аўтазавода. Спектаклем «Выбачайце, калі ласка!» пачаў сваё творчае жыццё самы малады Народны тэатр Браслаўскага раённага Дома культуры.

Спектаклямі на сучасную тэму сустрэнуць XXII з'езд нашай партыі Слуцкі, Полацкі і Віцебскі народныя тэатры. Рыхтуюць новыя пастаноўкі Пастаўскі народны тэатр, тэатр Аршанскага Палаца культуры чыгуначнікаў, Народны тэатр Мінскага аўтазавода і інш. Рэспубліканскі агляд народных тэатраў (1960 г.) ярка паказаў растучае майстэрства самадзейных артыстаў, рэжысёраў, мастакоў.

Але побач з поспехамі, якіх дасягнулі народныя тэатры, у іх дзейнасці ёсць і істотныя недахопы. Дыскусія, разгорнутая на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», з'явілася стымулам для новага ўздыму самадзейнага тэатра.

ВАЖНАЕ ЗНАЧЭННЕ мае праблема рэжысуры. Як вядома, рэжысёр народнага тэатра — першы тлумачальнік п'есы, арганізатар спектакля, педагог, які павінен умела накіроўваць творчую фантазію самадзейнага акцёра. Не ўсе народныя тэатры маюць кіраўнікоў, якія ў поўнай меры адпавядаюць гэтым неабходным патрабаванням. Там, дзе рэжысёр удумліва распрацоўвае ідэйна-тэматычны і пастановачны план спектакля, дзе ён знаходзіць агульную творчую мову з выканаўцамі, спектаклі атрымліваюцца цікавымі, паўнацэннымі.

М. Фрыдман (Слонім), М. Счансновіч (Баранавічы), В. Бараноўскі (Магілёў), Ф. Міхайлаў (Барысаў), І. Сакольскі (Пінск) маюць вялікі вопыт работы ў мастацкай самадзейнасці. Яны ўмела накіроўваюць работу народных тэатраў. Але, на жаль, яшчэ не ўсе калектывы маюць такіх таленавітых і вопытных кіраўнікоў.

Доўгі час Мазырскі народны тэатр працаваў наогул без рэжысёра. Рэжысёр Д. Селіванаў многа дакляраваў і мала рабіў. У выніку ў рэпертуары тэатра не было цікавых спектакляў. Таму мазырскі калектыў, не маючы добрага рэжысёра, не прыняў удзелу ў аглядзе народных тэатраў у Мінску. Цяпер тэатр узначальвае рэжысёр С. Палтарацкі, былы акцёр, які ведае і любіць сваю справу. І трэба спадзявацца, што Мазырскі тэатр зойме належнае месца сярод народных тэатраў рэспублікі.

Да гэтага часу няма рэжысёра ў Народным тэатры Аршанскага клуба чыгуначнікаў. Праўда, адзін са старэйшых удзельнікаў калектыву І. Салтановіч і група вядучых самадзейных акцёраў метадамі калектыўнай рэжысуры аднавілі спектакль «Канстанцін Заслонаў». Сумесна з калектывам яны цяпер заканчваюць работу над класічнай п'есай «Без віны вінаватыя» А. Астроўскага.

Нашы народныя тэатры маюць патрэбу ў вопытнай рэжысуры. Часта самі рэжысёры яшчэ дрэнна разумеюць, што такое ідэя п'есы і як яе можна выявіць у спектаклі, не ўлічваюць жанравых асаблівасцей п'ес, не ўмеюць дакладна вызначыць «скразное дзеянне» і «звышзадачу» спектакля, падыходзяць да працы над п'есай механічна, лічаць, што галоўнае — гэта вывучыць тэкст і зрабіць так званую разводку артыстаў. Нядаўна мы сутыкнуліся з такой з'явай ў Слуцкім народным тэатры. Тэатр паставіў спектакль па п'есе Э. Ранета «Блудны сын». Рэжысёр К. Лужанская слаба прааналізавала змест п'есы, не падрыхтавалася, як належыць, да рэпетыцыі. У выніку — п'еса Э. Ранета была вырашана як бытавая меладрама. Няўдалае вызначэнне жанра п'есы пацягнула за сабой і скажэнне ідэйнага гучання спектакля. Сацыяльныя матывы, якія прывялі Марта Туйска на шлях здрадніцтва радзіме, засталіся па-за ўвагай рэжысёра. Так другараднае, зацямніўшы галоўнае, зрабіла спектакль памылковым.

У Слуцкім народным тэатры шмат цікавых, сапраўды таленавітых выканаўцаў. Але рэжысёр пакуль яшчэ не здолела аб'яднаць калектыў, накіраваць яго творчы энтузіязм на вырашэнне вялікіх задач.

Ёсць у нашых народных калектывах рэжысёры-энтузіясты, якія не маюць спецыяльнай адукацыі або вопыту работы ў прафесіянальным тэатры. Гэта людзі, якія прыйшлі ў мастацтва з самадзейнасці і сваёй самаадданай працай прыносяць народным тэатрам вялікую карысць. Але ім вельмі патрэбна штодзённая, уважлівая дапамога. Да такіх рэжысёраў адносяцца Р. Сарочкіна (Багушэўскі народны тэатр), М. Ароцкая (Пастаўскі народны тэатр) і інш.

НАРОДНЫЯ ТЭАТРЫ рэспублікі цяпер умацаваліся, многія з іх вырашаюць складаныя творчыя задачы і таму, зразумела, да іх работы трэба ставіцца сур'ёзна, з высокімі патрабаваннямі. Ацэнка іх дзейнасці з пазіцый вялікага мастацтва толькі павысіць адказнасць выканаўцаў і рэжысёраў. Празмерна апякунскае, спагадлівае стаўленне да работы народных тэатраў можа затармазіць іх развіццё. Аб рабоце народных тэатраў можна і трэба гаварыць, строга крытыкуючы іх недахопы і па заслугах ацэньваючы поспехі.

Вялікую дапамогу ў рабоце народных тэатраў аказваюць творчыя работнікі, якія падыходзяць да гэтага пытання іменна з пазіцый высокай патрабавальнасці. Чым, як не празмерным захвальваннем можна вытлумачыць няўдачу спектакля драматычнага калектыву Палаца культуры прафсаюзаў «Каму ўсміхаюцца зоркі»? Паказаўшы гэтую сваю пастаноўку на аглядзе народных тэатраў, калектыў і яго кіраўнік К. Кулакоў былі расчараваны, калі пачулі ў свой адрас суровую, але справядлівую крытыку. Іх здзіўленне было выклікана не крытычнымі заўвагамі журы, а тым, што яны ўпершыню аб гэтым пачулі. Камісія, якая раней прымала спектакль, расхваліла недасканалы твор і дэзарыентавала калектыў і яго кіраўніка. Калі б творчыя работнікі, якія прымалі спектакль, былі прынцыпова справядлівымі, патрабавальнымі, драматычны калектыў Палаца культуры прафсаюзаў прыйшоў бы да агляду з куды большымі творчымі дасягненнямі.

Гэта ж датычыць цэлага раду іншых спектакляў народных тэатраў і самадзейных калектываў. Празмернае замілаванне імі толькі шкодзіць творчаму росту аматараў сцэны. Аб гэтым добра памятаюць тыя творчыя работнікі, якія дзейсна дапамагаюць рабоце народных тэатраў. У першую чаргу тут варта адзначыць народных артыстаў СССР Б. Платонава, П. Малчанава, Г. Глебава, народных артыстаў БССР В. Галіну, В. Пола, І. Ждановіч, К. Саннікава, Ц. Сяргейчыка і інш.

Б. Платонаў з уласцівай яму сціпласцю і творчай сумленнасцю паставіўся да работы над спектаклем «Канстанцін Заслонаў», які ставіць Народны тэатр клуба чыгуначнікаў імя С. М. Кірава (станцыя Орша). Яго паспяховы ўдзел у спектаклі аршанцаў наглядна паказаў, якая непарыўная сувязь існуе паміж прафесіянальным мастацтвам Беларусі і народнымі тэатрамі. Многа дапамагае Барысаўскаму народнаму тэатру В. Галіна. Вялікую карысць прынеслі В. Пола і Г. Глебаў, прыняўшы ўдзел у спектаклі «Паўлінка» ў Ашмянскім народным тэатры. Ц. Сяргейчык (Тэатр імя Я. Коласа) прымае плённы ўдзел у рабоце Багушэўскага і Полацкага народных тэатраў. Ён дапамагае іх рэжысёрам, займаецца і з самадзейнымі акцёрамі. І ўсё ж, на наш погляд, дапамога ўсім народным тэатрам яшчэ вельмі нязначная, таму што яна не сістэматычная.

Крытыка ў адрас Рэспубліканскага Дома народнай творчасці ўдзельнікаў дыскусіі аб народных тэатрах была правільнай. Кансультанты РДНТ хоць часта бываюць у народных тэатрах, (без нашага ўдзелу не выпускаецца ніводзін спектакль), але прыязджаюць яны не больш чым на два-тры дні.

У мэтах больш плённай дапамогі народным тэатрам мы лічым неабходным прымацаваць да кожнага тэатра пастаяннага рэжысёра-кансультанта. Яго абавязак не толькі знаходзіць недахопы, канстатаваць іх, а практычна дапамагаць рабоце над спектаклем.

Кожны прафесіянальны тэатр знойдзе ў сваім калектыве рэжысёра або акцёра, які паставіцца да гэтага даручэння з вялікай адказнасцю. А яшчэ больш цеснае супрацоўніцтва і ўзаемасувязь паміж прафесіянальным і самадзейным мастацтвам з'явіцца ў нас, калі рэжысёры-прафесіяналы паставяць у народных тэатрах рэспублікі хоць бы па аднаму спектаклю ў год.

У сваім артыкуле, змешчаным у газеце ў сувязі з дыскусіяй, дырэктар Тэатра юнага гледача Ул. Стэльмах ужо ў каторы раз паведамляе, што галоўны рэжысёр Тэатра юнага гледача Л. Мазалеўская абяцала паставіць спектакль у адным з народных тэатраў. Але пакуль што гэта засталося толькі абяцаннем. Народным тэатрам патрэбна дапамога і ў творчай вучобе артыстаў. Без засваення асноў майстэрства акцёра не можа быць і паўнацэннага спектакля. На гэтую тэму многа гаварылі, стварылі спецыяльную вучэбную праграму, але высветлілася, што не ўсе рэжысёры могуць самі праводзіць творчую вучобу сярод сваіх артыстаў. Для гэтага ў іх недастаткова тэарэтычных ведаў і педагагічнага майстэрства. У маі мінулага года Рэспубліканскі Дом народнай творчасці склікаў семінар рэжысёраў народных тэатраў, уключыўшы ў праграму і гэтае пытанне. Відавочна, што аднаго семінара недастаткова. У бліжэйшы час будзе арганізаваны ў Мінску другі семінар рэжысёраў народных тэатраў з наступнай праграмай: ідэйна-тэматычны і пастановачны план спектакля; вучэбна-выхаваўчая работа ў калектыве народнага тэатра.

Неабходна стварыць пры Рэспубліканскім Доме народнай творчасці і Беларускім тэатральным таварыстве рэжысёрскую групу, якая будзе сістэматычна дапамагаць рэжысёрам народнага тэатра. Да кожнага народнага тэатра трэба прымацаваць кансультанта. У тым калектыве, дзе самадзейны рэжысёр не здолее праводзіць творчую вучобу з акцёрамі, гэты абавязак можа выканаць прымацаваны да тэатра рэжысёр-прафесіянал.

Пажадана, каб Міністэрства культуры БССР, з мэтай стварэння арыгінальнага рэпертуару, дазволіла некаторым народным тэатрам заключаць дагаворы з аўтарамі на напісанне новых п'ес. Міністэрства таксама павінна ўзяць на пастаяннае лімітнае забеспячэнне ўсе народныя тэатры рэспублікі. Прафесіянальныя тэатры могуць перадаць народным тэатрам светлавую апаратуру, касцюмы, рэквізіт, бутафорыю, цюль і інш.

Рэспубліканскі савет прафсаюзаў мае магчымасць вырашыць пытанне аб тым, каб вызваляць артыстаў народных тэатраў ад начной і вячэрняй змен і даваць ім адпачынак у адзін час, як гэта ўжо зроблена ў Народным тэатры Мінскага аўтазавода.

У канцы 1961 года трэба правесці другі семінар загадчыкаў пастановачнай часткі народных тэатраў і мастакоў.

Вельмі карысна было б у канцы тэатральнага сезона склікаць рэспубліканскі з'езд артыстаў народных тэатраў, каб абагуліць творчы вопыт гэтых тэатраў.

Ул. ГАРАЧУН,
намеснік дырэктара Рэспубліканскага Дома народнай творчасці,
С. ГУРЫЧ,
рэжысёр-метадыст.

Наступным слова ў абмеркаванні праблем развіцця тэатральнай самадзейнасці мае старшы інспектар Упраўлення культасветустаноў Міністэрства культуры БССР М. Колас.

ВОБРАЗЫ НАШЫХ СУЧАСНІКАЎ

Каля 300 жывапісных палотнаў, графічных лістоў, работ прыкладнога мастацтва і скульптуры экспануецца на выстаўцы самадзейных мастакоў Віцебшчыны, якая адкрылася гэтымі днямі ў абласным цэнтры.

Сучаснасць, героіка мірнай працы, выхаванне новага чалавека — вось якім тэмам прысвечана пераважная частка твораў.

Са шматлікімі пейзажамі і эцюдамі ўпершыню выступае на выстаўцы аршанскі слесар Юрый Крыкаў. Найбольшай сардэчнасці і выразнасці мастак дасягае ў палатне «У пачатку лістапада».

Мяккі лірызм адчуваецца ў карцінах «Вечар у палацы культуры», «Асенні дзень», «Вёска Максімаўская», «Восень» і ў многіх эцюдах. Некаторыя з іх гучаць, як добрая песня.

Менш удаліся Ю. Крыкаву пейзажы «Сакавік» і «На Учме». У іх пераважае каляровая ўмоўнасць, дэкаратыўнасць. Хацелася б пажадаць таленавітаму жывапісцу, каб у яго пейзажах больш актыўна адчуваўся герой нашых будняў, пераўтваральнік прыроды — савецкі чалавек.

З Мікалаем Гвоздзікавым-бацькам рабочым домабудаўнічага камбіната, наведвальнікі выстаўкі знаёмы даўно. Але цяпер у экспазіцыі аказаліся два Мікалаі Гвоздзікавы — бацька і сын. Бацька выступае з партрэтамі перадавых людзей прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Выдзяляецца кампазіцыйны партрэт ударніка камуністычнай працы токара І. Казакова. Аўтар стварыў праўдзівы вобраз нашага сучасніка — разумнага, вопытнага гаспадара вытворчасці. Добрыя ў Гвоздзікава-старэйшага і акварэльныя эцюды. Яны светлыя і празрыстыя. Ад бацькі, нам здаецца, не адстае і сын.

Здольнымі жывапісцамі паказалі сябе студэнты педінстытута А. Алонцаў, В. Гарнашэвіч, В. Кісялёў. У А. Алонцава своеасаблівая манера пісьма. Яму ўласціва свежая, каларытная палітра. В. Гарнашэвічу і В. Кісялёву пад сілу тэхніка акварэльнага і маслянага жывапісу. Асабліва добрыя ў Гарнашэвіча сцэнкі, прысвечаныя дзецям. Мастак любіць дзяцей і разумее іх свет. Тэмпераментна і сонечна напісаны ім эцюды «У спякотны дзень», «Сонца», «Веснавая крыніца», «Красная плошча», «Студэнты», «Убіраюць лён».

Вобразу сучасніка прысвяцілі свае работы многія самадзейныя майстры. Рабочы скурзавода А. Скраблоў, ветэрынарны ўрач В. Дзісцерла, рабочы шаўкаткацкай фабрыкі І. Баўтута, настаўнік Обальскай школы І. Званкоў напісалі партрэты перадавых людзей Віцебшчыны.

З кампазіцыйных палотнаў вызначаецца прастатой і задушэўнасцю «Дэкрэт аб міры» А. Сяліцкага, настаўніка з Докшыцкага раёна. Карціна перадае атмасферу жыцця краіны першых паслярэвалюцыйных год, але яна сугучна нашаму часу.

У асобных эцюдах і нацюрмортах работніка абласной бібліятэкі Я. Ушалы і электраманцёра абутковай фабрыкі В. Лайко прыкметны рост жывапіснага майстэрства. Гэта асабліва відаць у нацюрмортах Я. Ушалы «Грыбы» і «Яблыкі».

Любоўю да цудоўнай прыгажосці роднага краю дыхаюць многія эцюды афіцэра запасу П. Баранава. Спалучаючы тэхніку акварэлі з каляровымі алоўкамі, ён стварыў цэлую серыю гарадскіх пейзажаў.

У графіцы паспяхова працуе студэнт педінстытута Н. Азаронак. Ім выдатна выкананы лінагравюры «Даяркі», «Будаўніцтва тэатра», «Парк чыгуначнікаў» і інш.

Мастак-афарміцель (Полацкі нафтабуд) В.Іваноў валодае добрай тэхнікай работы тушшу. Запамінаюцца яго многія індустрыяльныя замалёўкі, а таксама прывабны партрэт медсястры.

Таленавіты разбяр па дрэву М. Івінскі ў барэльефе «Пад сцягам Леніна да перамогі камунізма» перадаў веліч ленінскіх ідэй. Добрыя работы з дрэва А. Міхеенкі (Полацк) «Танец», «Хлопчык», «Лебедзь, рак і шчупак».

Увагу наведвальнікаў прыцягвае скульптурная кампазіцыя са сталі віцебскага рабочага В. Ганчарука «Вакол Зямлі».

У параўнанні з мінулымі гадамі, сёлетняя выстаўка з'яўляецца яркім доказам узросшага майстэрства народных умельцаў. Хочацца пажадаць, каб лепшыя творы самадзейных мастакоў трапілі ў абласны краязнаўчы музей для экспазіцыі. Іншыя работы, па жаданню іх аўтараў, маглі б быць прынесены ў дар калгасным музеям. Такая традыцыя была пачата раней абласным Домам народнай творчасці і мастацкімі майстэрнямі. Чаму б не прадаўжаць яе і цяпер?

Ю. ДОКТАРАЎ,
мастак.

Віцебск.

Беларускія мастакі рапартуюць

Сяброўкі. Скульптура А. ЗАСПІЦКАГА

ШЭСЦЬ АМАТАРСКІХ ФІЛЬМАЎ

На экраны клубаў рэспублікі выйшаў фільм «Новая тэхніка на Беларускай чыгунцы».

Гэта — шосты фільм, выпушчаны калектывам студыі аматараў Дома тэхнікі Беларускай чыгункі. У ім расказваецца пра механізацыю вытворчых працэсаў і ўкараненне новай тэхнікі на чыгунцы.

Цяпер студыйцы Дома тэхнікі працуюць над стварэннем кінанарыса аб творчасці рацыяналізатараў і вынаходцаў. Новы фільм выйдзе на экраны да дня адкрыцця XXII з'езда КПСС.

КАНЦЭПЦЫЯ, ЯКАЯ ВЫКЛІКАЕ ПЯРЭЧАННІ

«Новая зямля» — адзін з найбольш значных твораў Якуба Коласа і ўсёй беларускай літаратуры, і таму яна прыцягвае да сябе такую вялікую ўвагу даследчыкаў. У апошнія гады дасягнуты значныя поспехі ў вывучэнні паэмы, але зроблена яшчэ далёка не ўсё, што можна і трэба было б.

У плане даследавання паэмы значную цікавасць выклікае артыкул Міхася Мушынскага «З творчай гісторыі «Новай зямлі», змешчаны ў часопісе «Полымя» (№ 6 за 1961 г.). Аўтар артыкула робіць спробу вырашыць пытанне аб выспяванні задумы і жанравым станаўленні паэмы. Ён сабраў багаты фактычны матэрыял, супаставіў розныя рэдакцыі твора, зрабіў адпаведныя вывады і стварыў сваю канцэпцыю. Аднак сама канцэпцыя выклікае сур'ёзныя пярэчанні. У сваёй аснове яна — памылковая.

У артыкуле М. Мушынскага чытаем:

«Тое, што пазней стала «першым беларускім вершаваным раманам», спачатку было хутчэй вершаваным апавяданнем, якое мела загаловак «Як дзядзька ездзіў у Вільню і што ён там бачыў» (сакавік—май 1911 г.).

«Услед за апавяданнем «Як дзядзька ездзіў у Вільню...»... у тым жа 1911 годзе быў напісаны другі раздзел («Раніца ў нядзельку», 7 чэрвеня), затым першы раздзел («Леснікова пасада», 22 чэрвеня—3 ліпеня), потым восьмы («Смерць ляснічага», 1—10 жніўня), шосты («Каля зямлянкі», 15 жніўня), сёмы («Дзядзька-кухар», 26 жніўня), пяты («Пярэбары», мае дату: 1911 год; надрукаваны з адзнакай: «Мінскі астрог»). Трэці раздзел («За сталом») быў напісаны пасля выхаду з астрогу (10—20 снежня)».

«Характэрнай асаблівасцю раздзелаў, напісаных у турме, у прыватнасці, першых па часу напісання, з'яўляецца тое, што ў іх няма выразных адзнак тэмы зямлі».

Гэтая тэма «загучала на ўвесь голас» у раздзеле «За сталом». І ў сувязі з гэтым спецыяльна падкрэсліваецца: «...паводле дадзеных, якія да гэтага часу бытуюць у літаратурным ужытку, у турме напісаны і раздзел «За сталом»... Але гэта памылка, заснаваная на няведанні дакладных дат. Названы раздзел... Колас напісаў пасля выхаду з турмы ў снежні 1911 года».

Вырашэнне пытання аб тым, калі ўсё ж такі быў напісаны раздзел «За сталом», мае прынцыпова важнае значэнне. Без гэтага мы не здолеем высветліць, якія ж задачы ставіў перад сабой аўтар, пачынаючы работу над паэмай. Гэта — ключ да разумення эвалюцыі творчага метаду Я. Коласа, бо і сапраўды ў раздзеле ўжо раскрываецца напрамак развіцця падзей у творы.

Абапіраючыся на прыведзеныя ў артыкуле факты і ў першую чаргу — на сваё вызначэнне даты напісання раздзела «За сталом», М. Мушынскі робіць памылковыя вывады і праводзіць думку, што Я. Колас прыступіў да работы над «Новай зямлёй», не маючы перад сабой ніякай выразнай мэты. Пісьменнік быццам толькі вырашыў апаэтызаваць сваё дзяцінства, каб упрыгожыць цяжкае астрожнае жыццё.

«Раздзелы, якія былі напісаны ўслед за апавяданнем аб дзядзькавым падарожжы... маюць адну агульную рысу, нясуць адбітак незвычайнасці абставін, у якіх яны нараджаліся... Інакш кажучы, **вызначальным для станаўлення задумы момантам і аказалася незвычайнасць саміх умоў**, у якіх твор, кажучы словамі аўтара, нараджаўся «за мураванаю сцяною ў няволі жудаснай **астрога», Малюнкі мінулага разганялі смутак і тугу шэрага і нуднага існавання ў астрозе»** (падкрэслена мною.— Ул. К.).

Аўтар артыкула спрабуе пераканаць чытача, што Якуб Колас, будучы пісьменнікам-рэалістам, вядомым далёка за межамі Беларусі, працаваў над стварэннем буйнага паэтычнага твора толькі для таго, каб «разагнаць» «смутак і тугу шэрага і нуднага існавання ў астрозе». Але гэта гучыць, па меншай меры, неабгрунтавана.

М. Мушынскі так катэгарычна сцвярджае, што III раздзел («За сталом») быў напісан «апошнім з усіх дарэвалюцыйных раздзелаў (г. зн. адзінаццатым па ліку)» на той падставе, што гэты раздзел быў апублікаваны ў газеце «Наша ніва» (1913 г., № 1) ад 4 студзеня з прыпіскай: **«Мінскі астрог», 10—20 снежня 1911 г.»**, Аднак мы ведаем, што Якуб Колас выйшаў з турмы 15 верасня 1911 г. Такім чынам, **адна частка прыпіскі з'яўляецца памылковай** (прытым не абавязкова першая!). Раздзел напісан або ў Мінскім астрозе, не пазней 15 верасня, або 10—20 снежня, калі паэт жыў у Лунінцы, у свайго таварыша В. Філіповіча.

Даволі дакладны адказ на гэтае пытанне мы можам знайсці шляхам уважлівага аналізу тэксту самой паэмы і праз выкарыстанне некаторых дадатковых звестак аб жыцці і дзейнасці самога пісьменніка.

Якуб Колас нідзе не пісаў, што ён працягваў працу над «Новай зямлёй» пасля выхаду з астрога. Затое ж ён адзначаў у аўтабіяграфіі, што ў канцы 1911 г. працаваў над паэмай «Сымон-музыка». А калі мы пазнаёмімся з рукапісам самой паэмы, то ў канцы першай часткі «Сымона-музыкі» знойдзем дату, пастаўленую рукой самога аўтара: **22 лістапада — 21 снежня 1911 г.** Гэты факт выразна паказвае, над чым Я. Колас працаваў у снежні 1911 г.

Аналіз першай рэдакцыі паэмы «Новая зямля» дае падставу сцвярджаць, што раздзел «За сталом» быў напісаны ўслед за **раздзелам «Раніца ў нядзельку», у чэрвені 1911 г.** *) Раздзелы «Раніца ў нядзельку» (II), «За сталом» (III) і першыя 74 радкі IV раздзела («На першай гаспадарцы») аб'яднаны па зместу, па сэнсу, па стылю і ствараюць адзіны малюнак снедання ў сялянскай хаце ў святочны дзень.

Перачытваючы гэтую частку паэмы, мы не можам не звярнуць увагі на адну важную акалічнасць. Сцэна снедання дала аўтару магчымасць пачаць свой твор, ці больш дакладна — разгортванне падзей у паэме, з самага істотнага, з раскрыцця яе канфліктнай асновы і вызначэння галоўнага напрамку дзейнасці героя. II, III і частка IV раздзелаў непарыўна звязаны паміж сабой і тым, што ў іх паслядоўна рас-

*) Якуб Колас працаваў над паэмай «Новая зямля» вельмі напружана з сакавіка прынамсі да канца жніўня 1911 г. Пакуль што яшчэ не ўстаноўлены дакладныя даты напісання раздзелаў «На першай гаспадарцы», «Пярэбары» і частка раздзела «Дарэктар». У зборніку «Якуб Колас у літаратурнай крытыцы» (Мінск, 1926 г., стар. 30) паведамляецца, са спасылкай на пісьменніка, што гэтыя раздзелы (у тым ліку «На першай гаспадарцы» і часткова «Дарэктар», якія нідзе не друкаваліся да выхаду ў свет паэмы) таксама напісаны ў турме. Да гэтага часу мы яшчэ не ведаем, чым Я. Колас быў заняты з 3 ліпеня да 1 жніўня і з 26 жніўня да 15 верасня. Такім чынам, указаныя раздзелы і былі напісаны ў гэтых прамежках часу.

З кінакамерай па рэспубліцы

Мінская кінастудыя навукова-папулярных і хранікальна-дакументальных фільмаў выпусціла на экраны гарадскіх кінатэатраў і сельскіх клубаў кіначасопіс «Савецкая Беларусь» № 26. Першы сюжэт часопіса прысвечан пачатку навучальнага года ў школах рэспублікі.

Сюжэт «Голас сумлення» расказвае аб тым, як горача ўхваляюць савецкія людзі прынятыя партыяй і ўрадам меры па ўмацаванню абараназдольнасці нашай Радзімы.

Далей гледачы даведаюцца пра тое, што ў грамадскім канструктарскім бюро віцебскага трэста пад кіраўніцтвам інжынера І. Камолава распрацаван індустрыяльны метад узвядзення кароўнікаў, які дазваляе значна знізіць сабекошт будаўніцтва.

Не без цікавасці будуць прагледжаны кінакадры аб Гомельскім заводзе вымяральных прыбораў, аб новым прафілактычным санаторыі мінскіх трактаразаводцаў.

У заключэнне кіначасопіса гледачы ўбачаць міжнародную сустрэчу па футболу паміж ісландскай камандай «Фрам» і мінскай «Беларусь», а таксама пазнаёмяцца з асобнымі нумарамі з заключнага канцэрта ансамбля песні і танца Бірмы, які з поспехам гастраляваў у сталіцы нашай рэспублікі.

КУРСЫ ПАВЫШЭННЯ КВАЛІФІКАЦЫІ РАБОТНІКАЎ КУЛЬТУРЫ

Пастаянна дзеючыя курсы павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры і падрыхтоўкі кіраўнікоў калектываў мастацкай самадзейнасці створаны пры Міністэрстве культуры БССР.

Пачаліся заняткі на аддзяленнях кіраўнікоў харавых, драматычных і танцавальных калектываў. На кожным з іх займаецца па сто чалавек. Курсанты адабраны з ліку лепшых удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Крыху пазней адкрыецца аддзяленне для павышэння кваліфікацыі работнікаў аддзелаў культуры, дырэктараў і загадчыкаў гарадскіх і сельскіх дамоў культуры, клубаў і бібліятэчных работнікаў.

На аддзяленнях падрыхтоўкі кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці ўстаноўлен дзесяцімесячны тэрмін заняткаў. Курсанты пабываюць на рэпетыцыях спектакляў тэатраў і іншых мастацкіх калектываў, пройдуць практыку.

ТВОРЧЫЯ СУСТРЭЧЫ

З творчымі справаздачамі ў гонар XXII з'езда КПСС ў Гродна выехала брыгада артыстаў Беларускага дзяржаўнага ордэна Леніна Вялікага тэатра оперы і балета. У разнастайнай і цікавай канцэртнай праграме прымаюць удзел Л. Бражнік, Н. Давыдзенка, Л. Галушкіна, А. Шаўкавец, І. Шчацінін, І. Папоў, Н. Ражнова, С. Гулевіч, Б. Нікольскі і другія.

Акрамя выступленняў ў Гродна канцэртная брыгада дасць некалькі канцэртаў у Брэсце, раённых цэнтрах, калгасах і саўгасах Брэсцкай вобласці.

Саюз кампазітараў БССР наладзіў творчую сустрэчу з пагранічнікамі. На сустрэчы выступілі кампазітары Я. Цікоцкі, М. Аладаў, С. Аксакаў, І. Ронькін, Э. Тырманд, Ю. Семеняка.

Т. Пастуніна, Т. Шымко, В. Прышчапёнак, Д. Зубрыч, В. Чарнабаеў, Ю. Матраеў выканалі рамансы і песні беларускіх кампазітараў, арыі і песні з опер «Дзяўчына з Палесся», «Міхась Падгорны», «Калючая ружа».

Упершыню ў канцэрце прагучалі новыя песні беларускіх кампазітараў аб пагранічніках — «Лірычная пагранічная» Я. Дзягцярыка, «Заўсёды ў дазоры» Р. Бутвілоўскага, «Мінск, мой любімы горад» Э. Тырманд.

Майстры беларускага харэаграфічнага мастацтва Л. Ражанава, Н. Давыдзенка, В. Міронаў, М. Шэхаў выканалі ўрыўкі з беларускіх балетаў «Князь-возера» В. Залатарова і «Падстаўная нявеста» Г. Вагнера.

За актыўны ўдзел у культурным шэфстве над пагранічнікамі камандаванне пагранвойск узнагародзіла актывістаў шэфскай работы ганаровымі граматамі і памятнымі падарункамі.

Я. Цікоцкі і Ю. Семяняка прынялі ўдзел у творчай сустрэчы з навучэнцамі Мінскага сувораўскага вучылішча. Адказны сакратар саюза кампазітараў музыказнавец І. Нісневіч расказаў юным слухачам аб развіцці беларускай савецкай музыкі.

У заключэнне сустрэчы адбыўся канцэрт з твораў Я. Цікоцкага і Ю. Семянякі.

МАНАГРАФІЯ пра Цішку Гартнага

Творчасць Цішкі Гартнага на працягу значнага часу была па-за ўвагай літаратуразнаўства. У выніку наша маладое пакаленне мала ведае пра гэтага вядомага беларускага пісьменніка. Тым большае значэнне набывае кніга А. Клачко «Цішка Гартны», якая толькі што выйшла з друку.

А. Клачко сабраў багаты фактычны матэрыял аб жыцці і творчасці пісьменніка. Жыццёвы шлях пісьменніка ў дарэвалюцыйны час даследчык паказвае на фоне палітычнага жыцця радзімы Ц. Гартнага—мястэчка Капыля, дзе працавала нелегальная сацыял-дэмакратычная арганізацыя. Упершыню разглядае даследчык рукапісныя часопісы, якія выпускаў у 1911 г. Ц. Гартны разам з сябрамі — аднадумцамі па сацыял-дэмакратычнай арганізацыі ў Капылі («Заря», «Голос низа», «Вольная думка»). Грунтоўна знаёмімся мы са зместам і асноўнымі матывамі літаратурных твораў паэтаў-капыльчан Ц. Гартнага, А. Гурло, Х. Чарнышэвіча і інш.

У шырокім плане разглядае аўтар манаграфіі першы зборнік вершаў паэта «Песні» (Пецярбург, 1913), выпушчаны ў свет выдавецтвам «Загляне сонца і ў наша аконца». У вершах гэтага зборніка малады паэт паказаў жыццё, працу, настроі і імкненні рабочых прамысловых прадпрыемстваў Беларусі. Свет гэтых настрояў і імкненняў быў блізкі самому паэту.

З разгляду дарэвалюцыйных вершаў вынікае зусім правільны і прынцыпова важны вывад аб тым, што «ў беларускай дакастрычніцкай літаратуры Гартны першы сказаў аб беларускім рабочым праўдзівае слова і зрабіў яго галоўным героем па сутнасці ўсёй сваёй дарэвалюцыйнай паэзіі». У гэтым даследчык справядліва бачыць важнае значэнне дарэвалюцыйнай творчасці Ц. Гартнага.

А. Клачко паказвае ідэйную блізкасць паэзіі Ц. Гартнага да творчасці рускіх рабочых паэтаў Ф. Шкулёва і Я. Нячаева. Аперыруючы фактычным матэрыялам творчасці Ц. Гартнага, даследчык абвяргае няправільныя сцвярджэнні літаратурных крытыкаў 20—30-х гг. аб «бязмежным песімізме», які быццам бы меў месца ў нашага паэта, і пераканаўча даводзіць, што ў яго вершах «гучалі жыццесцвярджальныя акорды», а лірычнаму герою гэтых вершаў быў арганічна ўласцівы народны аптымізм; асновай жа грамадзянскага кодэкса самога паэта была ідэя самаахвярнага служэння народу. Аб'ектыўна ацэньвае даследчык і мастацкі ўзровень ранніх вершаў Ц. Гартнага, адзначаючы, што сярод іх ёсць творы схематычныя, «пададзеныя ў плане агульных разважанняў, вобразнасць і мова іх бедныя».

Шырока разгортваецца літаратурная дзейнасць Ц. Гартнага ў час Кастрычніцкай рэвалюцыі і ў гады грамадзянскай вайны. Перад пісьменнікам, лёс якога ў дарэвалюцыйныя гады быў цесна звязаны з сацыял-дэмакратычнымі арганізацыямі, з бальшавіцкімі газетамі «Звезда» і «Правда», не было пытання: прыняць або не прыняць пралетарскую рэвалюцыю. Творчасць яго адыграла немалаважную ролю ў справе фармавання беларускай савецкай літаратуры з першых яе крокаў: пісьменнік без хістанняў стаў на службу рэвалюцыйнаму народу.

А. Клачко пераканаўча гаворыць аб ідэйным і творчым росце Ц. Гартнага ў гады Савецкай улады; вершы яго «ў тыя дні былі звязаны з самымі актуальнымі пытаннямі і ў першую чаргу з бягучымі пытаннямі палітычнага жыцця. Яны дапамагалі народу зразумець падзеі часу, неслі ў масы праўдзівае бальшавіцкае слова». А публіцыстычныя і літаратурна-крытычныя артыкулы пісьменніка «гавораць за тое, што іх аўтар правільна арыентаваўся ў палітычнай абстаноўцы таго часу». Гэтыя прынцыпова важныя свае палажэнні даследчык даводзіць на матэрыяле творчасці «песняра працы і змагання». Ц. Гартны быў палымяным пісьменнікам, выдатным савецкім работнікам, чалавекам, рукою якога быў напісан гістарычны маніфест аб абвяшчэнні БССР (1 студзеня 1919 г.).

Кніга падрабязна знаёміць чытача з творчай гісторыяй самага буйнага і самага важнага твора Ц. Гартнага—рамана «Сокі цаліны». Высока ацэнена гісторыка-літаратурнае значэнне рамана як першага твора нашай літаратуры, «які асвятляе класавую барацьбу рабочага класа і сялянства Расіі, а ў тым ліку і Беларусі, супраць царызму ў перыяд паміж дзвюма рэвалюцыямі (1905—1907 гг. і Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г.)». Гэта «першы буйны празаічны твор не толькі ў творчасці пісьменніка, але і наогул у гісторыі беларускай літаратуры».

А. Клачко адзначае і слабасці рамана: налёт натуралізму, расцягненасць, надуманасць і штучнасць асобных сюжэтных хадоў, вялікую колькасць розных нечаканасцей, якія адбываюцца з героямі і г. д.

Некаторыя палажэнні работы А. Клачко, звязаныя з аналізам «Сокаў цаліны», не могуць не выклікаць пярэчанняў. Так, пра героя рамана даследчык піша: «Рыгор разумеў, што і яго расставанне з родным краем і яго няшчаснае каханне, разбуранае «бацькавай воляй», ёсць вынік падзелу людзей на бедных і багатых. І герой лічыў сваім абавязкам садзейнічаць росту свядомасці бядняцкіх мас, падымаць іх на барацьбу...» і г. д. Тут атрымліваецца, што Рыгор вядзе рэвалюцыйную барацьбу быццам бы таму, што яму даводзіцца расставацца з родным краем і ўступаць у канфлікт з «бацькавай воляй». Мы не можам поўнасцю пагадзіцца з такім сцвярджэннем, бо ведаем з твора, што Рыгор у Рызе ўдзельнічаў у рэвалюцыйнай рабоце яшчэ да часу сваёй рашучай сутычкі з «бацькавай воляй», таксама як і ў Сілцах да першай разлукі з родным краем. Нельга не адзначыць і такое слабае месца аналізу «Сокаў цаліны»: даследчык часта збіваецца на пераказ зместу твора.

Адзін з важнейшых недахопаў рамана даследчык бачыць у празмернай насычанасці мовы дыялектызмамі і русізмамі. Апроч таго, як гаворыцца ў кнізе, «мова рамана абцяжарана своеасаблівым словаўтварэннем і самабытнасцю сінтаксісу пісьменніка». Таму «сённяшняму чытачу цяжкавата чытаць раман. Шмат у чым вінавата мова пісьменніка». Вядома, празмернае захапленне пісьменніка дыялектызмамі, карыстанне непрынятымі ў якасці літаратурнай нормы спосабамі словаўтварэння не можа ўпрыгожыць літаратурны твор і да пэўнай ступені абцяжарвае яго чытанне. Але нам думаецца, што ўсё ж галоўную прычыну таго, што раман цяжка чытаецца сёння, трэба шукаць не столькі ў асаблівасцях яго мовы, колькі ў недасканаласці вобразаў і кампазіцыі твора. І сапраўды: з гісторыі беларускай савецкай літаратуры вядома нямала выпадкаў, калі той або іншы твор засмечан дыялектызмамі, рознымі непрынятымі ў якасці літаратурнай нормы сінтаксічнымі формамі,—і ўсё ж ён чытаецца і ў наш час з цікавасцю. Такім, напрыклад, нам уяўляецца раман Р. Мурашкі «Сын».

На вялікі жаль, у працы А. Клачко няма глыбокага і ўсебаковага аналізу апавяданняў і вершаў Ц. Гартнага, створаных ім у 20-я і 30-я гады. Гэта асабліва датычыць зборніка апавяданняў «Прысады» (1927) і зборніка вершаў «Урачыстасць» (1925). Даследчык абмяжоўваецца тут нявялікімі заўвагамі агульнага характару.

Па невядомай прычыне А. Клачко амаль абмінуў самы буйны твор Ц. Гартнага, створаны ім у 30-я гады, — раман «Перагуды» (1935). Хацелася б таксама, каб больш выразна было сказана аб блытаных фармуліроўках і тэарэтычных недакладнасцях у літаратурна-крытычных артыкулах Ц. Гартнага, напісаных ім у 30-я гг. Гэтым самым аўтар праліў бы святло на малавядомыя сучаснаму чытачу старонкі з гісторыі нашай літаратурнай крытыкі.

Знойдзем мы ў кнізе А. Клачко асобныя выпадкі, калі ён супярэчыць сабе ў ацэнцы пісьменніцкага майстэрства Ц. Гартнага ў жанры апавядання. Так, на стар. 86 гаворыцца аб мастацкіх слабасцях асобных апавяданняў зборніка «Трэскі на хвалях»: «Іх аўтар не заўсёды ўмее багаты жыццёвы матэрыял пераплавіць у адпаведную мастацкую форму. Залішнія падрабязнасці ў апісанні перашкаджаюць дынамічнаму развіццю сюжэта. Не вылучаюцца апавяданні і разнастайнасцю мастацкіх сродкаў». Ніжэй (стар. 93) даецца ацэнка апавяданняў апошніх зборнікаў пісьменніка, якая не адрозніваецца ад папярэдняй: «творы, увайшоўшыя ў зборнікі «Гоман зарніц» і «Наступ на горны»... не вылучаюцца мастацкай дасканаласцю. Аднак, і сярод іх ёсць такія, якія заслугоўваюць быць адзначанымі. У іх, праўда, многа лазунговасці, публіцыстычнага пафасу, але ў паэта-агітатара, якім з'яўляецца Ц. Гартны, усё гэта ідзе ад душы...» А вось дзвюма старонкамі ніжэй (стар. 95) мы бачым ужо высокую ацэнку майстэрства Ц. Гартнага-апавядальніка, якая не стасуецца з вышэй прыведзенымі ацэнкамі: «Найбольшы след у гісторыі беларускай савецкай літаратуры Гартны пакінуў як майстар апавядання».

Работа А. Клачко ў цэлым пакідае ўражанне сур'ёзнага і ўдумлівага даследавання і таму, бясспрэчна, прынясе карысць.

Чытач чакае ад літаратуразнаўцаў манаграфічных прац і аб такіх у свой час незаслужана забытых ранніх пачынальніках беларускай савецкай літаратуры, як М. Чарот, М. Зарэцкі, П. Галавач. Іх творчая спадчына патрабуе грунтоўнага вывучэння.

Л. ЦАРАНКОЎ.

А. М. Клачко. Цішка Гартны (крытыка-біяграфічны нарыс). Выдавецтва Белдзяржуніверсітэта імя Ул. І. Леніна. Мінск. 1961.

крываюцца вядучыя рысы характару галоўных герояў, прытым раздзел «За сталом» арганічна працягвае тое, аб чым ужо гаварылася ў раздзеле «Раніца ў нядзельку». Спашлёмся для прыкладу на вобраз Міхала.

Ужо ў II раздзеле даецца характарыстыка адносін героя твора да службы:

Ўжо снедаць час, і поўдзень скора,
Ды з гэтым бацькам адно гора!
Як пойдзе ён ў абход свой зрання,—
Як цукар той ў вадзе растане:
І гэтак кожан дзень ён зводзіць,
А што ён робіць і гдзе ходзіць?—
Абы па лесе валачыцца,
Яму ўсё дома не сядзіцца...

. . . .

На бацьку часта нападалі,
Але таго яны не зналі,
Як лёгка хлеб той дастаецца.
Не сцерпіць часам, адсячэцца
Міхась ад гэтых ўсіх нападак:
Які ж бы толк быў і парадак,
Каб ён служыў, спусціўшы рукі?

. . . .

А хочаш ты, каб было ціха, —
На чым сядзіш, таго глядзі ты,—
Казаў не раз Міхась сярдзіта;
Маўчы, як хлеба ёсць кус ў роце.
І што сказаць на гэта проці?
(Тэкст 1911 г.)

Гэта — папярэдняе, прытым, калі можна так сказаць, «завочнае» знаёмства з вобразам Міхала. Але праз нейкі час аўтар паказвае і самога героя. Якая ж рыса ў Міхала ў час яго з'яўлення перад чытачамі падкрэсліваецца пісьменнікам у першую чаргу? Гэта — глыбокі роздум героя над нейкім важным пытаннем:

«Памалу, мерна крок за крокам ў сваім раздум'і адзінокім (падкрэслена мною.—Ул. К.) дадэбаў бацька скора к дому» (тэкст 1911 г.).

А ўжо ў наступным раздзеле («За сталом») раскрываецца змест гэтых думак:

Міхась сядзеў, не варушыўся,
Як бы ён ў думкі углыбіўся.
Ды маці з дзядзькам добра зналі,
Што тыя думкі азначалі.
А азначалі яны тое,
Што лесніка жыццё ліхое,
І Міхасю яно агідла,
А служба гэта так абрыдла,
Што дня б тут болей не астаўся:
Ляснічы — гад: слатой чапляўся!
Служы, гасай ты, як сабака;
За ўсё адна табе падзяка.
Пан твой інтэрас не збароніць.
Ось правініся — збэсціць, злае,
Рукой пад носам намахае
Ды к чорту матары пагоніць,
Даўно ўжо бацька жыў думою —
Разжыцца ўласнаю зямлёю
І не належаць ні да кога,
Не знаць начальства ніякога.
(Тэкст 1911 г.)

Такім чынам, раздзел «За сталом» працягвае, развівае і наваг расшыфроўвае тую думку, аб існаванні якой паведамлялася ў раздзеле «Раніца ў нядзельку». Тут ужо раскрываюцца імкненні галоўнага героя.

Мы маглі б дапусціць, што пасля «Раніцы ў нядзельку» Якуб Колас напісаў «Леснікову пасаду», але зусім не апраўдана было б стварэнне раздзела «Смерць ляснічага». Тут няма і той паэтызацыі дзяцінства, якая быццам была заклікана «разганяць» «смутак і тугу шэрага і нуднага існавання ў астрозе», адсутнічае таксама сюжэтная сувязь з другім раздзелам паэмы. У такой паслядоўнасці напісання паасобных частак твора не было б ніякай унутранай логікі.

Праўда, калі ў пісьменніка ўжо вызначылася больш ці менш выразна задума буйнага мастацкага твора, які павінен складацца з розных, у значнай меры самастойных частак, яны могуць пісацца не ў такой паслядоўнасці, у якой будуць размешчаны пры канчатковым кампазіцыйным афармленні. Гэтая з'ява мела месца і ў працэсе работы над «Новай зямлёй». Але М. Мушынскі ў сваім артыкуле спрабуе пераканаць кагосьці, што Я. Колас пісаў паасобныя раздзелы, не маючы перад сабой ніякай выразнай мэты. Дапускаць такую думку — значыць пагадзіцца з тым, што пісьменнік тварыў стыхійна, пісаў тое, што ў яго выпадкова выходзіла з-пад пяра.

Калі нам трэба скласці механізм з частак, якія ляжаць перад намі, то мы ў першую чаргу павінны вызначыць, па якому прынцыпу ўвесь механізм дзейнічае і ў якой сувязі паміж сабой знаходзяцца паасобныя часткі. У мастацкім творы, хоць яго і нельга параўнаць з механізмам, мы таксама абавязаны знайсці рэальную, лагічную сувязь паміж часткамі, прытым не толькі ў канчатковым, але і ў першапачатковым варыянце. Інжынеру, які прыступае да стварэння новага механізма, неабходна ўявіць сабе, якую ролю кожная дэталь павінна адыгрываць і як яна будзе звязана з цэлым. Так і пісьменнік, задумаўшы твор, не можа ў агульных рысах не ведаць, якое месца ў кампазіцыйным плане зоймуць паасобныя раздзелы.

Мастацкія творы не могуць пісацца па якім-небудзь стандарце ці шаблоне. Кожны пісьменнік па-свойму вырашае пытанні формы, кампазіцыі, у залежнасці ад жыццёвага матэрыялу, якім ён карыстаецца, сваіх схільнасцей, таленту, назіральнасці, вопыту і г. д. Задача даследчыка—вызначыць усе гэтыя фактары пры аналізе мастацкага твора.

Даследуючы гісторыю напісання «Новай зямлі», мы бачым, што ўжо ў раздзелах «Раніца ў нядзельку» і «За сталом» вызначылася тая думка, якая стала цэнтральнай, вядучай для ўсёй паэмы. Яна паступова разгортвалася ўсё шырэй і глыбей.

Зусім заканамерна дапусціць, што Якуб Колас, паказаўшы імкненні сваіх герояў, вырашыў раскрыць і ўмовы, у якіх думкі аб сваёй зямлі ў Міхала зарадзіліся і склаліся. Пераломным момантам у гэтым сэнсе павінна была з'явіцца смерць «памяркоўнага» ляснічага, на месца якога прыйшоў «гад», што «слатой чапляўся» і без прычыны бэсціў, лаяў. Таму аўтар і адзначае, што «смерць ляснічага старога Міхасю душу ўскалыхнула і ўсё ўверх дном пе-

(Заканчэнне на 4 стар.).

«СВІСТУЛЬКІ НА ЗАБАВУ...»

У новым зборніку А. Ставера «Касцёр не гасне», які адрасуецца дзецям сярэдняга школьнага ўзросту, змешчаны вершы і паэма, якая дала назву ўсёй кніжцы. Цяжка сказаць што-небудзь пэўнае пра вершы, акрамя таго, што яны ў большасці гладкія, ілюстрацыйныя, нейкія вельмі ж безжыццёвыя. Думка падаецца ў іх пераважна прасталінейна. Вось паглядзіце самі. «Хлапчук над кнігай працаваў упарта», таму вельмі добра адказвае на экзаменах. Ды ўсё ж такі хвалюецца і радуецца настаўніца за «вучня любага свайго».

І вось яна з усмешкаю лагоднай
У ведамасць яму стаўляе «пяць»
І ўпэўнена, што і краіне роднай
Ён гэтак зможа працай адказаць.
(«На экзамене»).

У першай страфе верша «Садзім сад» сказана аб прыкметах восені: «на дрэвах пажоўкла лісце, на пожні туманы ляглі», «у вырай ляцяць журавлі». Трэцяя, апошняя страфа, дзеля якой, відаць, напісаны верш, гучыць ужо як дэкларацыя:

— Мы сад свой пасадзім старанна, —
Сказаў піянерскі атрад.

Мы верым:
Зямля наша стане
Ўся, як мічурынскі сад.

Усё гэта надзвычай шаблонна, рытарычна, нідзе не сустрэнеш у гэтым вершы ні свежага слова, ні паэтычнай непасрэднасці. Не верш, а зарыфмаваны лозунг.

А вось ужо і прамыя «ўказанні» дзецям:

— Дзеці!
Змайструем кармушкі хутчэй!
Зерне насыплем —
хай птушкі клююць.
Песню падзякі яны нам спяюць
(«Зіма»).

Самы вялікі па памеры — верш «Салаўі». Увесь яго сэнс зводзіцца да наступнага:

... Яшчэ на бярозах
Не выбіўся ліст.
А ўжо салаўіны
Разносіцца свіст.
Старыя глядзяць
На сады і гаі:
— Адкуль узяліся
Зімой салаўі?

Няхай сабе паэзіі і ўласціва ўмоўнасць, але гэтая ўмоўнасць павінна вырастаць на глебе рэальнасці. І, вядома, у паэзіі недапушчальная беззмястоўная ўмоўнасць, умоўнасць, якая вядзе да скажэння сапраўднасці, да якіх бы там ні было нацяжак у імя літаратурных практыкаванняў.

Іменна дзівакамі выглядаюць «старыя», што ломяць галаву над «сакрэтам», «адкуль узяліся зімой салаўі». Здагадаўшыся, што «ганчар зарачанскі, Хвядос хлопцам на забаву свістулькі прынёс», яны надзвычай прыгожа заключаюць:

Не будзе цяпер ім
Спакою і сну...
Раздаў ім Хвядос
Не свісткі,
А вясну.

Сярод вершаў зборніка лепшы «Канікулы» — замалёўка летняга адпачынку школьнікаў. Напісаны ён у імклівым, бадзёрым рытме, просты па форме. Але прастата не пераходзіць тут у прымітыў.

Паэма «Касцёр не гасне» расказвае пра жыццё юнай беларускай партызанкі Люсі Чалоўскай. Кампазіцыйна твор распадаецца на некалькі асобных апавяданняў піянераў, якія сышліся на збор, прысвечаны мужнай партызанцы. Тут, на лясной паляне, дзеці расказалі, «як Люся жыла і мужнела».

Калі чытаеш гэту паэму А. Ставера — вельмі многае здаецца знаёмым. Бо паэт накрэсліў толькі схему біяграфіі гераіні, імкнучыся як мага больш паведаміць пра яе жыццё. Вобраз Люсі не паўстае перад чытачом ва ўсёй сваёй прыгажосці і велічы. У паэме амаль няма мясцін, якія б захаплялі драматызмам, перадавалі ўсю складанасць, напружанасць жыццёвых абставін, у якія трапляла гераіня. Нават момант, калі Чалоўская трапляе ў рукі катаў, пададзены неяк рэгістрацыйна:

...Адказнае Люсі далі даручэнне,
Спяшае на явачны адрас.
Ды хто за ёй сочыць
беспірастанку
І цягнецца следам усюды?
І крочыць на рынак хутчэй
партызанка—
Мо зінкнуць удасца між люду?
Схапілі —
і рукі скруцілі да болю.
Вядуць пад канвоем праз горад.

А далей — допыт, Люся не выдае сяброў і мужна гіне. Усё тут правільна, але няма праўды мастацкай, няма аўтарскага хвалявання.

Многа ў паэме шаблонных характарыстык. Зарачанская Галіна, звеннявая, расказала, што яшчэ перад вайною Люся вынесла з палаючай хаты малое дзіця і «ўсе, хто там быў, захапляліся ёй»:

— Выключная смеласць!
Рашылася ў час!
Прамовіла з гордасцю
Люся ў адказ:
— Гатова я жыць
У трывозе заўжды,
Каб толькі
Не ведалі людзі
Бяды!

Падобныя характарыстыкі, псіхалагічна не апраўданыя, сустракаюцца не аднойчы. Наогул, Люся ў паэме выглядае не надта сціплай, любіць пахваліцца. Калі на дняпроўскім беразе, куды любіў хадзіць бацька з Люсяй,

Сустрэне іх там
Саслужывец каторы:
— Дачушка на славу! —
Прыветна гаворыць.
— Я выраслу смелай! —
Так Люся адкажа.

Праз некалькі старонак А. Ставер, як бы забываючы пра раней дадзеную характарыстыку сваёй гераіні, бярэ ў рукі другое гатовае «клішэ». Тут ужо дае характарыстыку Люсі камбрыг:

Падчас мы дзівіліся: як яна можа
Такая нясмелая, здэцца,
Разведаць усё ў гарнізоне варожым
Дзе рызыка ў Люсі бярэцца?

Думаецца, А. Ставер выпісаў бы вобраз гераіні больш поўна і дасканала, каб выбраў для паэмы іншую форму падачы падзей, выступіў у ёй сам як апавядальнік. У карысць такога меркавання гаворыць перш за ўсё своеасаблівы ўступ да паэмы, які ўдаўся А. Ставеру. Гучыць ён урачыста, мужна, ствараючы патрэбны настрой. У апошняй страфе, якая з'ўляецца нязначным відазмяненнем першай, яшчэ раз пацвярджаюцца гэты настрой і тыя асацыяцыі, што, мабыць, з'явіліся першым штуршком для напісання паэмы:

Шумяць ля паляны высокія хвоі,
Галовамі хвоі ківаюць,
Пра грозныя дні, пра народных герояў
Легенды яны ўспамінаюць.

Але каб чытач глыбей успрыймаў тое, пра што задумаў напісаць паэт, аўтару трэба сур'ёзна папрацаваць над творам.

Уладзімір БОГАН.

Алесь Ставер. Касцёр не гасне. Мінск. 1961.

ПА-ЗА МЕЖАМІ ВЕРАГОДНАГА

Акружаны варожымі салдатамі, маўклівы і пануры, стаіць людскі натоўп... Палкоўнік прыглядаецца, ацэньвае, выбірае дзяўчат. І раптам, калі рука нямецкага барона дакранаецца да адной з іх, чуецца рэха аплявухі. Разлятаецца палкоўніцкі манокль. Збітая прыкладам, падае дзяўчына...

Такой сцэнай пачынаецца вайна ў першай аповесці Ніны Галуза «Над намі навальніцы».

Праўдзівымі выглядаюць і сама гэтая сцэна, і паводзіны герояў у ёй. Аднак, чым далей чытаеш аповесць, тым больш пераконваешся, што, наперакор прымаўцы, добры пачатак — не заўсёды палова справы.

Ледзь-ледзь адрэкамендаваўшыся чытачу, героі пачынаюць паводзіць сябе неяк дзіўна. Вось школьніцы Лене Барысавай маці забараняе сустракацца з лётчыкам Грышам. Той, каб насаліць будучай цешчы, зніжаецца на самалёце над домам каханай і, як паведамляе аўтар, робіць «...разворот, заход, штопор...», палохаючы ўвесь квартал. Маці і пасля гэтага не здаецца. Тады юная гераіня крадком ад бацькоў сама ідзе да каханага. «Пурга слепила глаза, ноги в тапочках (?!) вязли в снегу, а она бежала, не чувствуя холода. Без стука ворвалась в знакомый дом, увидела Гришу и сразу: «Ты меня любишь?». Такая, каб не сказаць горш, экстравагантнасць у паводзінах герояў не пераконвае чытача ў сіле іх пачуццяў. Яна ў творы не матывавана, не апраўдана, выклікае недавер, усмешку.

Юным падпольшчыкам — галоўным героям аповесці, аднагодкі якіх у тыя грозныя гады цаною дачаснай сталасці, цаною крыві і жыцця адстойвалі сваю будучыню — усё даецца надзіва лёгка. Аўтар, даўшы волю фантазіі, надзяляе герояў волатаўскай сілай. Чаго толькі не робіць хоць бы тая ж Лена Барысава! Для яе зусім проста спыніць машыну з афіцэрамі, праехацца з імі, паўсміхацца, а на развітанне пакінуць «магнітку»; перабіць, разагнаць варожую засаду; утаймаваць кавалерыйскага каня, якога баяцца мужчыны ледзь не ўсяго партызанскага атрада...

На працягу ўсёй аповесці аўтар не клапоціцца аб жыццёвай праўдзе. Вось Лена атрымлівае заданне: здабыць інструкцыю па выкарыстанню новых зенітных установак. Гераіня прагулялася па дарозе, паабапал якой стаялі зеніткі і ляжалі, нібы на пляжы, фашысты, і афіцэр упадабаў дзяўчыну. Затым некалькі сустрэч, а пасля пачастунак у Лены на кватэры. «Кавалер» ап'янеў, размяк, лезе ў кішэню кіцеля за фотаздымкам маці. З кішэні вывальваецца блакітная брашурка. Лена, зразумела, не разгубілася, «...подалась к офицеру, прижалась грудью к его плечу...» і, «...сопротивляясь поцелую, лихорадочно шарила ногой по полу, стараясь затолкнуть брошюрку под диван».

Аўтару і няўцям, што сакрэтных інструкцый, тым больш ідучы на спатканне, не носяць у кішэнях. А якім ёлупнем выглядае нямецкі афіцэр! Дарэчы, у аповесці і астатнія ворагі (палкоўнік гестапа Вольф, эсэсавец Браўнвальд, камендант жандармерыі Ашэнберг) паказаны даверлівымі прастачкамі, дурнямі. Тым самым у нявыгадным становішчы апынаюцца станоўчыя героі твора, бо з дурнямі ваяваць не цяжка.

Нейкімі звышздольнасцямі, звышгераізмам надзелены, як і Лена, усе іншыя дзеючыя асобы (Аня, Воля, Арлёнак). Аня, таксама ўчарашняя школьніца, забяспечвае падпольшчыкаў прапускамі, зброяй, важнымі ваеннымі звесткамі. Як яна гэта рабіла — чытачу невядома. Яму, як правіла, паведамляюцца **вынікі** дзейнасці юных патрыётаў і не паказваецца, **якім чынам** дасягнуты гэтыя вынікі.

Аўтар на ўсе лады расхвальвае сваіх герояў. Дзевяці- і дзесякласніцы валодаюць нямецкай мовай лепш за саміх немцаў. Лена нават арыі выконвае па-нямецку. Аня, як спрактыкаваны шафёр, раз'язджае на машыне каменданта па горадзе, ратуючы сяброў. Здаецца, нічога немагчымага для гэтых дзяўчатак не існуе. І калі хто-небудзь з іх гіне, дык не інакш, як адправіўшы на той свет па некалькі фашыстаў.

Усё ў аповесці — плён нястрымнага свавольства фантазіі аўтара. Скажам, Лена і Воля нясуць у афіцэрскі клуб міны. Іх затрымліваюць, збіраюцца зрабіць вобыск, але, дзякуючы шчаслівай выпадковасці, усё абыходзіцца. Захацелася аўтару вызваліць ваеннапалонных і, калі ласка,—пры налёце першая ж бомба трапляе ў вароты лагера. Выпадковасці і супадзенні, вядома, бываюць у жыцці. Але ў аповесці Н. Галуза яны — асноўны сродак дасягнення мастацкага эфекту.

Зрэдку можна сустрэць на старонках аповесці жывую рыску характару, адзначыць назіральнасць аўтара, натрапіць на неблагую пейзажную замалёўку. Ды ўсё гэта патанае ў суцэльных нежыццёвых апісаннях.

Творы, у якіх лёгкадумна адлюстроўваюцца вайна і гераізм савецкіх людзей у суровыя гады выпрабаванняў, не спрыяюць вырашэнню задач, пастаўленых перад літаратурай. Паказваць вайну як дзіцячую гульню ў алавяныя салдацікі — гэта значыць дыскрэдытаваць тэму гераізму.

Маладой пісьменніцы трэба было больш сур'ёзна паставіцца да сваёй працы. Папроку заслугоўвае і рэдактар кнігі А. Міронаў, які не дапамог аўтару пазбавіцца танных прыёмаў пры паказе ваенных будняў.

М. ЦІХАНЧУК.

Ніна Галуза. Над намі навальніцы. Аповесць. На рускай мове. Мінск. 1961.

Выйшлі з друку

Выйшлі з друку і паступілі ў продаж выдадзеныя Дзяржаўным выдавецтвам БССР кнігі:

Уладзімір Корбан. Дзе гэта вуліца?.. Байкі, сатырычныя вершы і вершаваныя фельетоны. Прадмова Я. Казекі. Малюнкі М. Гурло Супервокладка, пераплёт і тытул Л. Прагіна. Тыраж 5 тыс. экз., стар. 180. Цана 42 кап.

Марк Смагаровіч. Маё выступленне. Вершы. Мастак А. Лісічнікаў. Тыраж 1800 экз., стар. 36. Цана 5 кап.

Іван Бурсаў. Едзе лес. Вершы. Для малодшага ўзросту. На рускай мове. Мастак К. Саўкевіч. Тыраж 24 тыс. экз., стар. 32. Цана 6 кап.

Артур Вольскі. Чырвоная зорка Вершы для дзяцей малодшага ўзросту. Малюнкі Г. Віткоўскага. Тыраж 9 800 экз., стар. 32. Цана 9 кап.

Васіль Кучар. Агеньчык. Апавяданні. Для сярэдняга і старэйшага ўзросту. Пераклад з украінскай мовы Усевалада Краўчанкі. Малюнкі П. Уласевіча. Вокладка Г. Якубені. Тыраж 6 тыс. экз., стар. 112. Цана 14 кап.

Рычард Хілдрэт. Белы раб. Раман. На рускай мове. Пераклад з англійскай мовы В. Вальдман. Афармленне мастака І. Някрасава. Тыраж 200 тыс. экз., стар. 424. Цана 85 кап.

Герберт Уэлс. Містэр Блэтсуорсі на востраве Рэмполь. Раман. На рускай мове. Пераклад з англійскай мовы Е. Біруковай і С. Займоўскага. Мастак І. Някрасаў. Тыраж 100 тыс. экз., стар. 264. Цана 84 кап.

Новыя пераклады беларускай паэзіі ў Польшчы

Польскі перакладчык Леапольд Левін паведаміў на старонках штотыднёвіка «Нова культура», што ён падрыхтаваў для Кракаўскага выдавецтва зборнік перакладаў рускіх, беларускіх, украінскіх, літоўскіх і грузінскіх паэтаў. Зборнік выйдзе ў канцы бягучага года.

Апрача таго, Левін падрыхтаваў да друку том перакладаў з Янкі Купалы.

Днямі ў Польшчы выйшла анталогія «Адам Міцкевіч у польскай і замежнай паэзіі». У ёй змешчан верш М. Танка «На Навагрудскай гары».

Беларускія мастакі рапартуюць

Карціна мастака Г. Азгур «Лагойскія ўзгоркі».

КАНЦЭПЦЫЯ, ЯКАЯ ВЫКЛІКАЕ ПЯРЭЧАННІ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й і 3-й стар.)

равярнула». Пры канчатковай дапрацоўцы паэмы Я. Колас якраз і ўдакладніў гэтае месца, дапісаўшы страфу:

І тут у першы раз Міхала
Вось гэта думка напаткала:
Купіць зямлю, прыдбаць свой кут,
Каб з панскіх выпутацца пут. *

На падставе гэтых фактаў нам становіцца зразумела, чаму Я. Колас пасля раздзелаў «Раніца ў нядзельку» (II), «За сталом» (III), «Леснікова пасада» (I), магчыма, часткова «На першай гаспадарцы» (IV), а таксама і «Пярэбары» (V), напісаў раздзел «Смерць ляснічага» (VIII, 1—10 жніўня).

Пойдзем далей. Апошні з пералічаных раздзелаў пачынаўся словамі:

— Міхал! Міхале! О, Міхале! —
Пачуўся голас як бы здаля
Каля зямлянкі ранічкою...

Перанясенне месца дзеяння паэмы ў зямлянку патрабавала ўжо новага тлумачэння, новага экскурсу ў яшчэ больш далёкае мінулае. І праз 5 дзён, 15 жніўня, быў ужо закончан раздзел «Каля зямлянкі» (VI), а 26.VIII — «Дзядзька-кухар» (VII).

Прыведзеныя факты даюць падставу сцвярджаць, што Я. Колас крок за крокам, паслядоўна, а не стыхійна ажыццяўляў сваю творчую задуму, пісаў раздзелы, у якіх разгортваліся падзеі, абдуманыя загадзя.

Даследуючы гісторыю напісання «Новай зямлі», мы часта можам абапірацца толькі на ўскосныя факты. Але яны дастаткова пераканаўча паказваюць шляхі выспявання задумы твора. Ідэйны змест паэмы звязан з імкненнем яе героя ў да вызвалення «з панскіх пут». Гэтая тэма хвалявала пісьменніка на працягу некалькіх год. Я. Колас імкнуўся ў мастацкіх вобразах асэнсаваць і раскрыць адпаведную падзею з жыцця ўласнай сям'і.

Яшчэ ў 1907 г. у апавяданні «Васіль Чурыла» Якуб Колас стварыў вобраз лесніка, які думаў аб набыцці кавалка зямлі і аб вызваленні з панскай кабалы, аднак ажыццявіць сваю мару не здолеў і, адзінокі, загінуў.

Гутарка пра батрака, які марыў аб забяспечаным існаванні і незалежнасці, ідзе таксама і ў вершы «Маці» (1909 г.) Праз успаміны ўдавы раскрываецца яго жыццёвы лёс:

Жыў ён бедна. Спадзяваўся
Свой прыдбаць куточак,
Хату вывесці, зямелькі
Прыкупіць шматочак,
Бо агоркнуў хлеб батрацкі,
Жыцце пад'ярэмна...
Ды не выйшаў з-пад няволі,
Біўся век дарэмна!

Як бачым, у аснову паэмы «Новая зямля» пакладзен такі ж самы канфлікт. Лёс батрака і нагадвае лёс Міхала.

Варта ўспомніць яшчэ верш «Агляд зямлі» (1910 г.), герой якога Янка Жыгала жыў «сцісла, мяркоўна» і «грошы патрошкі збіраў», каб «зямелькі ну, хоць дзе шматочак купіць».

У 1911 г., знаходзячыся ў турме, Я. Колас піша вершаванае апавяданне «Як дзядзька ездзіў у Вільню і што ён там бачыў» (сакавік—май). І ўжо ў працэсе працы над ім пісьменнік, як відаць, знайшоў адпаведную мастацкую форму, неабходную для ажыццяўлення старой задумы. Ён кампазіцыйна не завяршае свайго вершаванага апавядання (што ён павінен быў бы зрабіць, калі б лічыў яго самастойным творам) і, замест гэтага, піша раздзел «Раніца ў нядзельку», які быў закончаны 7 чэрвеня 1911 г. і апублікаваны ў верасні 1912 г. з падзагалоўкам «пачатак з расказа «Новая зямля». Першапачаткова жанр паэмы самім аўтарам быў вызначан як «расказ» і першыя раздзелы твора друкаваліся ў 1912—1913 і 1918 гг. з падзагалоўкамі «Пачатак з расказа «Новая зямля» («Раніца ў нядзельку»), «Адрывак з расказа «Новая зямля» («Леснікова пасада»), «З расказа «Новая зямля» («За сталом», «Смерць ляснічага», «Як дзядзька ездзіў у Вільню і што ён там бачыў»).

На падставе прыведзеных фактаў можна зрабіць два вывады: па-першае, у пісьменніка яшчэ ў 1911 г. склалася задума буйнага твора і, па-другое, слова «расказ» па свайму значэнню не з'ўляецца раўназначным са словам «апавяданне» або рускім «рассказ». У беларускай літаратуры дакастрычніцкага перыяду ўжо быў тэрмін «апавяданне». У 1912 г. Я. Колас выдаў зборнік «Апавяданні». Называючы «Новую зямлю» па жанру «расказам», аўтар меў на ўвазе, што гэты твор павінен адрозніваўцца і па памерах, і па ўсіх сваіх якасцях ад твораў, якія да гэтага часу з'яўляліся ў беларускай літаратуры. Само слова «расказ», як відаць, павінна было адпавядаць рускаму слову «повествование» або «повесть». У далейшым, у сувязі з узбагачэннем беларускай літаратуры ў ідэйна-мастацкіх і жанравых адносінах, з'явілася адпаведнае абазначэнне для мастацкага твора, які перарастаў рамкі апавядання па ахопу падзей, па аб'ёму, адрозніваўся па спосабах тыпізацыі з'яў жыцця. Гэта была аповесць. Але ў першы перыяд работы над паэмай «Новая зямля» Якуб Колас, задумаўшы твор, якіх яшчэ не было ў беларускай літаратуры, павінен быў падабраць для абазначэння яго жанра і адпаведную назву. Аднак ніколі — ні ў 1911 г., ні ў 1918 г. — ён не называў свайго твора апавяданнем.

«Новая зямля» пісалася ў два перыяды: дакастрычніцкі (1911 г.) і паслярэвалюцыйны (1919 — 1923 гг.). Яшчэ ў першы перыяд створаны раздзелы, у якіх акрэсліўся напрамак развіцця падзей і выказан асноўны ідэйны змест яе. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі напісаны, у рамках вызначанага сюжэта, тыя часткі, у якіх створаны шырокія малюнкі жыцця, працы і побыту працоўнага беларускага сялянства дакастрычніцкай пары і якія надаюць твору характар мастацкай энцыклапедыі эпохі, якая адлюстроўвалася.

Час працы над паэмамі «Новая зямля» і «Сымон-музыка» — новы этап у творчым росце і мастацкай біяграфіі паэта, які, абапіраючыся на свой вопыт напісання малых твораў, прыступіў да стварэння буйных мастацкіх палотнаў. Гэты этап знамянуецца ўзмоцненымі творчымі пошукамі і роздумам над лёсам роднай краіны і народа. Роздум і перажыванні аўтара прыдалі паэмам глыбока лірычны характар і задушэўнасць, якія ўспрыймаюцца як аўтарская мера любві да герояў, роднай зямлі з яе чароўнымі пейзажамі, да народа.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

* У сувязі з гэтым М. Мушынскі адзначае: «Адразу ж пасля выхаду паэмы было заўважана, што гэтыя радкі ў 8-м раздзеле гучаць з яўным спазненнем. Чаму «ў першы раз», калі пра гэта ішла гаворка яшчэ ў 3-м раздзеле?

Аднак спачатку ніякай няўвязкі не было. Раздзел «Смерць ляснічага» напісаны раней, чым раздзел «За сталом» (гэта быў шосты ўрывак), і ўнесеная ў яго папраўка была зусім апраўданая. Блытаніна ўзнікла тады, калі раздзел «За сталом», напісаны апошнім з усіх дарэвалюцыйных раздзелаў (г. зн. адзінаццатым па ліку), аказаўся ў пачатку твора (трэцім)».

Каб пераканацца, што гэтае катэгарычнае абвінавачанне з'яўляецца вынікам нейкага непаразумення, нам дастаткова ўважліва прачытаць паэму «Новая зямля». У творы мы маем справу са звычайнай інверсіяй. Ляснічы памёр задоўга да падзей, апісаных у раздзеле «Раніца ў нядзельку» і «За сталом». Хочацца напомніць, што сама папраўка была ўнесена пры завяршэнні твора, тады, калі ўжо канчаткова вызначалася яго кампазіцыя.

800 КАНЦЭРТАЎ

Удзельніцы народнага ансамбля танца сёстры Ларыса, Надзея і Любоў Раманенка.

Дзесяць год мінула з таго сакавіцкага вечара, калі восем дзяўчат, восем энтузіястак пасля працяглых рэпетыцый выехалі ў калгас з першым канцэртам. Гэта была агітбрыгада Віцебскага раённага Дома культуры. Некалькі песень, а ў асноўным—беларускія народныя танцы складалі яе канцэртную праграму. Узначальваў агітбрыгаду аматар і знаўца самадзейнага мастацтва, харэограф К. Партной. З гэтай групы неўзабаве быў створаны танцавальны калектыў.

У 1953 годзе віцебскія танцоры ўпершыню трапілі на рэспубліканскі агляд мастацкай самадзейнасці. Праўда, у сталіцы ім тады не пашанцавала, бо рэпертуар яшчэ быў занадта бедны, ды і выканаўчай культуры не хапала. Але няўдача на вялікай сцэне не вельмі збянтэжыла самадзейных артыстаў. З яшчэ большай настойлівасцю яны пачалі ўдасканальваць сваё майстэрства, развучваць новыя танцы. І поспех прыйшоў. Амаль пастаянны ўдзельнік рэспубліканскіх аглядаў самадзейнага мастацтва, Віцебскі танцавальны калектыў кожны раз усё больш заваёўваў прызнанне гледача. Асабліва любяць і добра прымаюць віцебскіх танцораў працоўныя раёна і вобласці. Самадзейных артыстаў часта сустракалі ў аддаленых калгасных брыгадах на веснавой сяўбе, уборцы ўраджаю.

Звыш 800 канцэртаў — такі вынік дзесяцігадовай дзейнасці танцавальнага калектыву Віцебскага Дома культуры.

Цяпер у ім удзельнічае 35 танцораў. Анатоль Багданаў, Гера Дварэцкая, Ларыса Цыганкова, Уладзімір Хасін выступаюць на сцэне з дня заснавання самадзейнага калектыву. Шосты год бачаць віцябляне ў гэтым калектыве сясцёр Ларысу і Надзю Раманенка, мужа і жонку Паўла і Галіну Гарбуновых. Трэба быць сапраўдным энтузіястам, каб вечарам пасля працоўнага дня ісці на рэпетыцыю. І бачачы, з якой лёгкасцю танцоры выступаюць на сцэнічнай пляцоўцы, ніхто не ведае, колькі працы і энергіі патрабуе развучванне кожнага твора. Любоў да мастацтва ўсё перамагае. Вялікія аматары сцэны, яны сваім іскрыстым танцам прыносяць сапраўдную асалоду гледачам.

У рэпертуары калектыву 52 народных танцы: рускія, беларускія, народаў іншых сацыялістычных краін. Сярод іх варта азначыць «Рукавіцы» і «Воранаўскую кадрылю», запісаныя К. Партным у Віцебскім раёне; «Цапы», жартаўлівы румынскі «Брэул», польскі «Абэрак», закарпацкія «Парубкі» з іх цёплым гумарам і многія іншыя.

Ісці ў нагу з жыццём — такі дэвіз танцавальнага калектыву. Калі наша краіна пачала асваенне цалінных зямель, мастацкі кіраўнік К. Партной ажыццявіў пастаноўку харэаграфічнага малюнка «Абедзены перапынак на цаліне». Праз некаторы час гледачы з цікавасцю глядзелі новыя харэаграфічныя нумары: «Дарогу кукурузе», «Больш мяса і малака» і іншыя.

За поспехі ў развіцці народнага харэаграфічнага мастацтва танцавальны калектыў быў узнагароджаны Граматай Вярхоўнага Савета БССР. А гэтымі днямі ён атрымаў званне народнага ансамбля танца.

Л. ШМЕРЛІНГ.

Ад вёскі да вёскі

Нялёгка працаваць кінамеханіку Аляксандру Лагуну. Ён абслугоўвае самыя аддаленыя населеныя пункты раёна — Малыя і Вялікія Гарадзячыцы, Калінаўку, Палічын. Ад Любані да апошняй вёскі — 75 кіламетраў. Каб своечасова даставіць кінафільм, яму часта даводзіцца разам са сваімі скрынкамі трэсціся ў кузаве спадарожнай аўтамашыны. А з вёскі ў вёску ён перавозіць кінаперасоўку, на чым трапляецца.

Але Аляксандр не скардзіцца на цяжкасці. Ён задаволен сваёй прафесіяй, любіць сваю работу.

— Наш лепшы кінафікатар, — гаворыць пра Лагуна загадчык Любанскага аддзела культуры тав. Вераб'ёў. — Спаборнічае за права называцца ўдарнікам камуністычнай працы. І заваюе яго!

...Вочы юнака злёгку прыжмураны ад верасьнёўскага сонца, лёгкі пыл узнімаецца з-пад імклівых веласіпедных колаў. Рубчаты след гумавых шын застаецца на сцежцы паміж паплавоў, на прасёлачнай дарозе, абсаджанай векавымі дубамі, на шырокай вясковай вуліцы. Саўгасны грузавік даўно ўжо адвёз матарыста з апаратурай у рабочы клуб сяла Калінаўка. А самому яму прыйшлося заехаць у раённы цэнтр, каб атрымаць фільм, абяцаны гледачам у мінулы раз.

Грузавое таксі, на якім вёз скрынкі з кінастужкамі Лагун, звярнула на іншую дарогу. Да вёскі заставалася з кіламетр, а там іншы транспарт — веласіпед. Аляксандр прымайстроўвае скрынкі і імчыцца ў Калінаўку. Хоць ён і бывае тут два-тры разы на тыдзень, але ўсведамленне, што яго чакаюць дзесяткі людзей, кожны раз нібы акрыляе механіка.

У вёсцы аб'явы вывешаны даўно. Аляксандр задаволены. Ён ведае, што памочнікі яго не падвядуць. А іх многа: школьнікі, моладзь, камсамольцы. Яны і афішы расклеяць, і апаратуру дапамогуць устанавіць, і кінастужку пераматаюць, і парадак у зале навядуць.

А вось і клуб. Матарыст устанавіў радыёлу, і далёка над палескай зямлёй чутна вясёлая музыка. Але і без яе гледачы сабраліся б — графік ім добра вядомы, а за ўвесь час работы Аляксандр яго ні разу не парушыў. Дэманструе фільмы заўсёды высакаякасна. Непаладкаў амаль не бывае.

Зразумела, што ўсё гэта спрыяе выкананню плана. У гонар XXII з'езда КПСС Лагун яшчэ ў пачатку жніўня выканаў гадавы план і цяпер працуе ў лік 1962 г.!

На сеансах, якія ставіць Аляксандр, заўсёды мнагалюдна. Вось і сёння колькі сабралася людзей! Яблыку няма дзе ўпасці. Нават з іншых вёсак прыйшлі. А час жа гарачы — у разгары ўборка кукурузы, бульбы.

«Шкада, што не ўдалося выпусціць светлавую газету»,— разважае Лагун. У аддзяленні саўгаса не падвялі вынікі работы за пяцідзёнку.

На зручным здвоеным апараце прыемна працаваць. Без перапынку, адна за другой, уключаюцца часткі. Вось закончыўся сеанс. Гадзіна і 45 мінут прабеглі непрыкметна. Гледачы шумна разыходзяцца, абмяркоўваючы прагледжаны фільм.

— Дзякуй, Саша, прыязджай часцей, — чуецца адусюль.

— У наступны раз прывязі кінафільм пра наш калгас імя БВА, — просіць механіка пажылы рабочы Іван Трубчык. — Цікава паглядзець.

— Хацелася б пабачыць кіначасопіс і пра сельгасарцель «Чырвоная змена», — напамінае другі рабочы.

— Абавязкова прывязу, — запэўняе кінамеханік і моўчкі ўсміхаецца. Ён часта бывае ў Калінаўцы. А пунктаў абслугоўвання на яго маршруце нямала — тры буйныя аддзяленні саўгаса «Любанскі», чатыры школы. Трэба ўсюды пабываць. Людзі цікавяцца не толькі мастацкімі фільмамі. Яны хочуць глядзець навукова-папулярныя і сельскагаспадарчыя карціны. Звычайна перад іх дэманстрацыяй выступаюць лектары або дакладчыкі. Аляксандр загадзя дамаўляецца з настаўнікамі, медыцынскімі работнікамі, спецыялістамі сельскай гаспадаркі. Ён наперад гаворыць ім, якія будзе дэманстраваць карціны, і просіць падрыхтаваць на гэтую тэму гутарку, даклад ці лекцыю.

Аляксандр пачынае хуценька разбіраць апаратуру і пераматваць кінастужку. Заўтра раніцай ён паедзе ў другую вёску. Яму даручана пачэсная справа быць прапагандыстам самага перадавога ў свеце савецкага кіно. Аляксандр добра памятае словы Ул. І. Леніна, што з усіх мастацтваў для нас важнейшым з'яўляецца кіно.

В. БЫЧОК.

Любанскі раён.

НА ЭКРАНАХ У КАСТРЫЧНІКУ

Маскоўская кінастудыя імя М. Горкага выпускае на экраны двухсерыйны кінараман «Два жыцці». Аўтар сцэнарыя — А. Каплер, рэжысёр-пастаноўшчык — Л. Лукаў.

Карціна паказвае рэвалюцыйныя падзеі 1917 года. Глядач бачыць, як па-рознаму, часам цяжкімі шляхамі, праз выпрабаванні і нягоды прыходзяць прадстаўнікі розных класаў да разумення народнай праўды, да прызнання Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Галоўныя ролі ў фільме выконваюць В. Ціханаў, М. Рыбнікаў, Э. Нячаева, Л. Палякоў, В. Дружнікаў, Л. Свердлін, В. Жызнёва, А. Ларыёнава і інш.

Здымаў карціну аператар М. Кірылаў. Мастак-пастаноўшчык — П. Пашкевіч.

«У цяжкую гадзіну» — так называецца фільм, створаны рэжысёрам І. Гурыным па сцэнарыі Я. Габрыловіча на кінастудыі імя М. Горкага.

Карціна прысвечана гераічнай абароне Масквы ў час Вялікай Айчыннай вайны. Яе героі — простыя савецкія людзі. У іх характарах і, перш за ўсё, у вобразе рабочага Крайкова ўвасобіліся лепшыя рысы камуніста-патрыёта, праявілася вялікая сіла нашай партыі, яе сувязь з народам.

— Мы не выпадкова звярнуліся да ваеннай тэматыкі, — расказвае рэжысёр-пастаноўшчык І. Гурын. —Цяпер неспакойны час, і неабходна яшчэ раз адзначыць, якой цаною было заваявана людзьмі іх шчасце.

У ролі Крайкова здымаўся акцёр тэатра «Сучаснік» Ул. Кашпур.

Сярод вандроўных сюжэтаў, аднолькава блізкіх як усходнім літаратурам, так і легендам славянскіх народаў, сярод вечных тэм, якія спадарожнічаюць чалавеку на працягу яго гісторыі, мы знаходзім незлічоныя варыяцыі трагічных, рамантычных або камічных апавяданняў аб пошуках скарбаў. Гэтая тэма пакладзена ў аснову новага грузінскага мастацкага кінафільма «Скарб». Аўтар сцэнарыя — Дземна Шангелая, рэжысёр-пастаноўшчык—Рэзо Чхеідзе.

Аб адным з першых падарожжаў вядомага рускага падарожніка Ул. К. Арсеньева па Усурыйскім краі расказвае каляровая мастацкая кінакарціна «Дзерсу Узала», створаная рэжысёрам А. Бабаянам на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі І. Балгарына.

Ролю Арсеньева выконвае артыст Ленінградскага тэатра імя Ленінскага камсамола А. Шастакоў.

Узбекскі мастацкі фільм «Птушка-невялічка» (аўтар сцэнарыя — А. Кахар, рэжысёр-пастаноўшчык —Л. Файзіеў) паказвае жыццё калгаснай вёскі.

Азербайджанская мастацкая кінааповесць «Раніца» прысвечана цяжкаму лёсу простага народа ў дарэвалюцыйным Азербайджане.

Эксперыментальная майстэрня камедыйнага фільма кінастудыі «Масфільм» выпускае свой першы камедыйны альманах «Зусім сур'ёзна». Мастацкі кіраўнік Іван Пыр'еў. Альманах складаецца з пяці кароткаметражных фільмаў. У яго ўвайшлі кінафельетоны: «Як ствараўся Рабінзон», «Прыемнага апетыту», «Гісторыя з піражкамі», «Іншаземцы» і «Пёс Барбос і незвычайны крос».

У альманаху прымаюць удзел папулярныя кінаакцёры Р. Плят, М. Міронава, С. Філіпаў, Г. Віцін, Г. Георгіў, С. Харытонава, В. Вікландт і інш.

У кастрычніку на экранах рэспублікі будзе таксама дэманстравацца каляровая шырокаэкранная кінакарціна «Сцяг каваля», створаная на кінастудыі «Таджыкфільм» па матывах паэмы А. Фірдоусі «Шах-Намэ».

З зарубежных фільмаў гледачы змогуць прагледзець: чэхаславацкія фільмы — «Багатыр», «Дзе чорту не пад сілу» і «Факелы», балгарскі—«Бедная вуліца» і інш.

Н. КУЗЬМІЦКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ кадры з новых фільмаў — «Два жыцці», «У цяжкую гадзіну», «Скарб», «Зусім сур'ёзна».

ІТАЛІЯ СЁННЯ

Шматлюдна было 19 верасня ў мінскім магазіне-салоне. Ва ўрачыстай абстаноўцы там адкрылася выстаўка фатаграфій «Італія сёння».

Італьянскі часопіс «Рэальта Саўетыка», які выдаецца таварыствам «Італія — СССР», арганізаваў фотаконкурс, на які было прыслана больш 800 фатаграфій. Журы конкурсу, у склад якога ўвайшлі вядомыя сцэнарысты, кінарэжысёры, мастакі, выбрала для выстаўкі звыш 200 работ. Перад тым, як прыбыць у Мінск, выстаўка экспанавалася ў Маскве, Тбілісі.

Італія... Краіна палацаў, цудоўных пейзажаў, фешэнебельных курортаў. Але не пра іх расказваюць работы 60 італьянскіх майстроў фатаграфіі. Перад намі другая Італія — краіна рабочых, рыбакоў, сялян. Тут радасці і няўдачы простых людзей.

Фатаграфіі здзіўляюць перш за ўсё рэалістычнасцю. Гэта само жыццё ва ўсіх яго праявах. Дзеці, вельмі многа дзяцей. Яны гуляюць, смяюцца, спяваюць, вучацца. А вось моладзь, студэнты, парачка ў парку, першы пацалунак. Далей суровыя твары рыбакоў, шахцёры ў забоі, трактарысты, сяляне. Жанравыя карцінкі. А вось дзяўчына, старая ў багадзельні, пахаванне.

Цяжка назваць лепшыя работы, іх многа.

Н. ЕРМАЛЮК.

На здымку — у зале гледачы аглядаюць выстаўку.
Фота І. ЗМІТРОВІЧА. (БЕЛТА).

ВЯЛІКІ ГУМАНІСТ І ФІЛОСАФ

(Да 850-годдзя з дня нараджэння Ібн-Туфейля)

У 1671 годзе еўрапейскі чытач упершыню пазнаёміўся з «Раманам пра Хая, сына Якзана» («Жывы, сын Нядрэмлючага»). Аўтарам гэтага рамана, які з'яўляецца ўзорам сярэдневяковай арабскай літаратуры, быў славуты філосаф і вучоны Ібн-Туфейль.

Ён нарадзіўся ў 1110 годзе ў андалузскім горадзе Вадзі-Аш (паблізу Гранады) і памёр у 1185 годзе ў Марока. Ён карыстаўся ў сучаснікаў славай ерэтыка і атрымаў характэрную мянушку «настаўнік бязбожжа».

Першая палавіна жыцця Ібн-Туфейля прыпадае на перыяд панавання ў мусульманскай Іспаніі дынастыі Альмаравідаў, перыяд бязмежнага самавольства фанатычна настроенага мусульманскага духавенства. У гэтых умовах прыхільнікам рацыяналізму і навуковага пазнання свету даводзілася ўсяляк ўтойваць сваё дачыненне да «ерэтычных навук».

> У гэтым годзе па рашэнню Сусветнага Савета Міру чалавецтва ўшаноўвае памяць выдатнага прадстаўніка старажытнай арабскай культуры Абубацэра Ібн-Туфейля.
>
> У Мінску, у памяшканні Вышэйшай партыйнай школы, адбыўся вечар, прысвечаны выдатнаму вучонаму, філосафу і пісьменніку сярэдневякоўя. Уступнае слова зрабіў старшыня секцыі грамадскіх навук Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі, кандыдат гістарычных навук С. Л. Саламаха. З дакладам «Жыццё, навуковая і творчая дзейнасць Ібн-Туфейля» выступіў выкладчык Мінскай ВПШ Ц. М. Лазарэнка.

У сярэдзіне і ў другой палавіне XII ст. усе мусульманскія тэрыторыі Пірынейскага паўвострава захапілі Альмахады. Дынастыя Альмаравідаў пала.

Ібн-Туфейль да гэтага часу ўжо меў глыбокія веды ў галіне філасофіі, медыцыны, астраноміі і матэматыкі. І гэта здабыла прыхільнасць да яго альмахадскіх халіфаў Абд-аль-Муміна і Абу-Якуба Юсуфа, пры двары якіх ён займаў пасады ўрача і візіра. Ён сумяшчаў дзяржаўную дзейнасць з навуковымі і літаратурнымі заняткамі.

Ібн-Туфейль, як аб гэтым сведчаць сярэдневяковыя арабскія аўтары, напісаў рад трактатаў па медыцыне, псіхалогіі і метэаралогіі. Ён таксама быў вядомы сваімі паэтычнымі творамі. Але, на жаль, усе яго працы, апроч «Рамана пра Хая, сына Якзана», да нас не дайшлі.

Галоўны герой рамана Хай бну-Якзан, апынуўшыся на астраўку, сярод звяроў, здолеў здабываць сабе ежу, адзенне, агонь і шляхам самапаглыблення, незалежна ад грамадскіх традыцый і без дапамогі боскай сілы дасягае вяршынь пазнання свету.

Першыя веды героя абмяжоўваюцца пачуццёвымі рэчамі. Паступова ён даходзіць да пазнання навакольнага свету і набывае звесткі па фізіцы. Пазней ён пазнае ў разнастайнасці рэчаў агульны пачатак, які іх аб'ядноўвае. Крок за крокам герой кнігі вучыцца бачыць адзінства ў жывёльным свеце, у свеце раслін, у свеце жывых рэчываў наогул і ў прыродзе ў цэлым. Ён убачыў увесь чалавечы род адзіным і прыйшоў да вываду аб тым, што ўвесь сусвет складае нешта адзінае.

Выдатная ідэя рамана аб магчымасці спантаннага ўзнікнення жывога з нежывога ставіла пад сумненне многія палажэнні рэлігіі і ў першую чаргу легенду аб стварэнні чалавека богам.

Герой рамана Хай пасля вядомых ваганняў прыйшоў да вываду, што сусвет — таксама як і час, і рух — існуе спрадвеку. Што датычыць «творчай прычыны», г. зн. бога, дык яна спрадвечная, як і свет. Прычым гэта ёсць не цела, не здольнасць цела, а форма сусвету.

«Раман пра Хая, сына Якзана», — своеасаблівая ода чалавечаму розуму. Ібн-Туфейль імкнуўся не толькі адлюстраваць ход развіцця чалавека, але і паказаць, што чалавек, абапіраючыся на ўласны вопыт і розум, без дапамогі пракоаў і бога, здольны ўзняцца да найвышэйшых вяршынь навукі.

Ібн-Туфейль быў выдатным мысліцелем сярэдневякоўя. Яго творчасць аказала вялікі ўплыў на андалузскіх філосафаў малодшага пакалення. Кніга «Раман пра Хая, сына Якзана» перакладалася на англійскую, рускую, французскую, нямецкую, галандскую і іншыя мовы свету. Яе чыталі і высока цанілі такія выдатныя мысліцелі мінулага, як Спіноза, Русо і інш. Раман працягвае выдавацца і ў нашы дні.

І калі чытаеш гэты філасофскі раман, перад намі з глыбіні стагоддзяў паўстае вобраз выдатнага гуманіста Ібн-Туфейля, які заклікаў сваіх сучаснікаў верыць у бязмежную сілу чалавека і яго розуму.

І. ЯКУБЁНАК.

Падзеі. Факты. Навіны

□ У горадзе Крычаве ў памяшканні кінатэатра «Радзіма» наладжана выстаўка твораў мясцовых самадзейных мастакоў, прысвечаная XXII з'езду КПСС. На выстаўцы — тэматычныя карціны, пейзажныя замалёўкі, якія адлюстроўваюць прыгажосць прыроды роднага краю, нацюрморты.

Самадзейны мастак Андрэй Курбака ў сваёй карціне «Прыемныя навіны» звяртаецца да вобраза вялікага правадыра рэвалюцыі Ул. І. Леніна.

Сярод экспанатаў пейзажныя замалёўкі самадзейнага мастака Міхаіла Іванова, нацюрморт Фёдара Лунёва і інш..

Шматлікія наведвальнікі выстаўкі пакінулі ў кнізе водгукаў свае заўвагі і парады самадзейным мастакам.

□ У Гомелі адкрыт новы магазін «Навукова-тэхнічная кніга». У чатырох аддзелах прадстаўлена грамадска-палітычная, навукова-тэхнічная, медыцынская і сельскагаспадарчая літаратура. Выдзелен аддзел плакатаў, карцін на тэхнічныя тэмы, арганізаван прыём заказаў на тэхнічныя кнігі.

Ул. ТАНАНА.

□ На двухдзённых гастролях у Баранавічах пабываў калектыў Літоўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета. Артысты братняй рэспублікі паказалі жыхарам горада балет І. Штрауса «Блакітны Дунай». Гледачы цёпла сустрэлі спектакль.

В. МІХНЮК.

□ Цесная дружба звязвае членаў сельгасарцелі «Звязда» з мастакамі Гомельскага філіяла Саюза мастакоў БССР. Нядаўна мастакі падарылі калгасу партрэты Ул. І. Леніна, М. С. Хрушчова, партрэты членаў Прэзідыума ЦК КПСС.

Мастакі Рыкалін і Шмідаў выканалі маляўнічае пано аб сямігадовым плане развіцця калгаса.

Больш за 50 сваіх работ перадалі мастакі падшэфнаму калгасу.

Д. БАЗЫЛЕЎ.

Галоўны рэдактар Нічыпар ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Аляксандр БУТАКОЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Аркадзь МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Раман САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), Мікола ТКАЧОЎ, Янка ШАРАХОЎСКІ, Іван ШАЦІЛА, Рыгор ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва—3-24- 62, аддзела культуры—3-20-54, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00375

Друкарня імя Сталіна